Solfecio

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyi
Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası
Orta ixtisas musiqi məktəb-studiyası

Lalə DADAŞOVA

S O L F E C İ O
(birsəslilik)

Musiqi və incəsənət məktəblərinin
I-IV sinif şagirdləri üçün

dərs vəsaiti

Azərbaycan Respublikası Təhsil Nazirliyinin
16 may 2014-cü il tarixli 598 №-li əmri ilə
t ə s d i q e d i l m i ş d i r .

BAKI –2020

Dərs vəsaiti Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyasının
Orta İxtisas Musiqi məktəb-stusdiyasında hazırlanmışdır

Elmi redaktorlar: SSRİ-nin və Azərbaycan Respublikasının
Xalq artisti, professor.
Fərhad Bədəlbəyli

Azərbaycan Respublikasının Əməkdar İncəsənət xadimi,
sənətşünaslıq doktoru, professor
Tərlan Seyidov

Üzeyir Hacıbəyli adına Bakı Musiqi Akademiyası "Musiqi nəzəriyyəsi" kafedrasının dosenti, əməkdar müəllim Lalə Oruc qızı Dadaşova tərəfindən tərtib edilən "Solfecio" dərs vəsaiti BMA-nın musiqi təhsilinin metodikası sahəsindəki əsaslı *elmi-eksperimental laboratoriyası olan Məktəb-studiyada hazırlanmışdır*. Dünya və milli musiqi nümunələrini və eləcə də Azərbaycan xalq musiqisi ladlarının mərhələli mənimsənilməsinə yönəldilmiş bölmələri ehtiva edən universal "Solfecio" dərsliyinin yaranma layihəsinin ideya müəllifi BMA-nın Məktəb-studiyasının rəhbəri, professor Tərlan Seyidovdur.

M e t o d i k   i z a h a t

Peşəkar musiqi təliminin əsas və həlledici şərti – musiqili eşitmə qabiliyyətinin mövcud olmasıdır. Uşaq musiqi məktəbindən başlayaraq, daha sonra orta ixtisas və Ali musiqi ocaqlarında, əsasında daha çox genetik səviyyəli bu keyfiyyətin məqsədyönlü inkişafı və təkmilləşməsi – «Solfecio» kursunun başlıca məqsədini təşkil edir.

Musiqili eşitmənin formalaşması bir çox praktiki çalışmalar əsasında baş verir, lakin onların arasında canlılığı ilə, özündə daha çox yaradıcı xüsusiyyətləri cəmləşdirən məhz solfecio məşğələləridir. Həmin məşğələlər zamanı istifadə oluna biləcək musiqi materialının müxtəlif dövr və ölkələri, fərqli üslubları əhatə edən nümunələr üzərində aparılması – uğurlu nəticələr gətirən solfecio təliminin əsas amillərindəndir. Uzun zaman Respublikamızda tədris olunan Solfecio fənni ötən əsrin 30-70-ci illərində keçmiş sovet məkanında nəşr olunmuş məcmuələrə, üzündən oxuma və imla dərsliklərinə əsaslanırdı. Moskva, Leninqrad, Kiyev konservatoriyalarının tanınmış mütəxəssisləri tərəfindən tərtib olunmuş, bəziləri bu gün də metodiki dəyərini itirməmiş həmin dərs vəsaitləri əsas etibarı ilə rus, ukrayna və digər xalqların melodiyaları üzərində qurulmuşlar. Bu səbəbdən Azərbaycanda fəaliyyət göstərən onlarla musiqi məktəblərinin şagirdləri solfecio dərslərində milli musiqi, milli lad mühitindən bir növ «təcrid» edilərək həm müəyyən intonasiyalı çətinliklər ilə qarşılaşır, həm də və ən əsası – Azərbaycan musiqisini «kökündən» – lad səviyyəsindən öyrənmək imkanından məhrum edilirdi. Halbuki, məhz xalq musiqisi və klassik tərzli bəstəkar musiqisi uşaq və gənclərdə bədii zövgün hərtərəfli inkişafı, vətənpərvərlik hissinin və gözəllik anlayışının formalaşması üçün əsaslı zəmin yaradır.

Respublikamızda müxtəlif illərdə tanınmış nəzəriyyəçi və bəstəkarlar tərəfindən, daxilində milli musiqimizi ehtiva edən, solfecio kursuna aid bir- neçə dərs vəsaiti tərtib olunmuşdur: F.Səmədova, F.Zeynalova – Azərbaycan ladları əsasında solfecio. B., 1948/1997; G.Burşteyn – Dvuxqolosnoye solfedjio. B., 1960; N.Bağırov – Bir və ikisəsli musiqi imlaları. B., 1983; Z.Bakixanova, Ç.Hüseynova – Solfecio. Azərbaycan xalq və professional musiqi nümunələri əsasında. B., 1988; R.Həsənova – Solfecio. B., 2002.

Təqdim etdiyimiz yeni «Solfecio» dərs vəsaitinin konsepsiyası – musiqi və incəsənət məktəbləri şagirdlərini addım-addım ecaskar milli musiqi aləminə və dünya musiqi xəzinəsinə cəlb etmək, musiqinin gözəlliklərini və nəzəri sirlərini, medodik dövriyyələrin spesifik xüsusiyyətlərini, lad özünəməxsusluğunu dərk etdirməkdən ibarətdir. «Solfecio»nun metodik əsasını, onun ana xəttini – ibtidai və orta ixtisas musiqi məktəblərinin solfecio fənni üzrə Proqramı zəminində milli lad duyumunun, lad hissinin formalaşması və təkmilləşməsi təşkil edir.

Azərbaycan ladlarının hər birinin koloritini, çalarını eşitmək, buradakı səslərarası bağlılığı hafizədə saxlayıb, onu «fizioloji» səviyyədə hiss etmək bacarığının tərbiyyəsi – uzun müddətli prosesdir və bu proses məntiqli bir sistemə bağlı olmalıdır. Bunu nəzərə alaraq hazırki «Solfecio»da milli musiqimizə aid oxuma nümunələri və çalışmaları məhz belə dəyərli metodik işlənməyə – professor Fərhad Bədəlbəyli və professor Tərlan Seyidov tərəfindən yazılmış «Üzeyir Hacıbəylinin elmi sistemi əsasında milli lad təfəkkürünün inkişafı Proqramı»na istinad edərək hər tədris mərhələsinə müvafiq olan lad-intonasiya və ritmik yeniliklərinin qavranılması həmin Proqramda müəyyən olunmuş bu və ya digər Azərbaycan ladının mənimsənilməsilə əlaqələndirilmişdir.

«Solfecio»nun daha geniş hissəsini Azərbaycan xalq və bəstəkar melodiyaları təşkil etsə də, burada dünya xalqlarına məxsus, melodiya-ritm zənginliyilə seçilən folklor və klassik bəstəkar musiqisi nümunələrindən də istifadə olunmuşdur. Bundan əlavə, bizim üçün xüsusi dəyər kəsb edən, hələ keçən əsrin 40-cı illərində Respublikamızda ilk nəzəriyyəçi müəllimlərindən olan Fatma xanım Səmədova və Fatma xanım Zeynalovanın tərtib etdikləri, dahi Üzeyir Hacıbəyli tərəfindən redaktə olunan və yalnız 1997-ci ildə işıq üzü görən «Azərbaycan ladları əsasında solfecio» kitabından da bir çox nümunələr lad təmayyüllü vəsaitimizə daxil edilmişdir.

Hazırki dərs vəsaiti – 400-dən çox melodik fraqmentindən ibarətdir. Məcmuəyə daxil edilmiş musiqi materialının bədii meyarı – təqdim olunan nümunələrin estetik mahiyyəti, melodik ifadəliliyi, lad aydınlığı kimi keyfiyyətlər təşkil edir.

«Solfecio»da ibtidai mərhələdən başlayaraq şagirdlərin major, minor və Azərbaycan ladları daxilində pillələrin qarşılıqlı əlaqəsinin qavranılmasına yönəldilmiş çalışmalar və musiqi nümunələri təqdim olunur.

Bir qayda olaraq, solfecio etmə məşğələləri köklənmədən başlayır. Belə ki, major və minor ladlarına aid nümunələrdə lad və tonikanın duyumu sabit və qeyri-sabit səslərin və D-T üçsəslilərin müqaisəsinin, Azərbaycan ladları daxilindəki nümunələrdə isə mövcud ladın səs qatarının, kadanslar və istinad səslərinin oxunması – ilkin şərtlərdəndir.

Musiqili eşitmə qabiliyyətinin inkişafı prosesində şüurlu olaraq musiqinin lad mənsubiyyətini hiss etmək bacarığı olduqca mühüm məna daşıyır və «musiqili eşitmə qabiliyyətindəki sırf eşitmə və emosional hisslərinin vəhdəti ən çox məhz lad duyumunda özünü biruzə verir» (V.Teplov).

Mərhələli solfecio təliminin metodik əsası – düzgün intonasiya etmə bacarığıdır və bu bacarığa yiyələnmək məqsədilə hər sinifə aid solfecio etmə hissəsindən sonra «vokal-intonasiya çalışmaları» adlı köməkçi bölmə təklif olunur. Həmin çalışmalar – müəyyən nəzəri mövzulara əsaslanan intonasiya etmə məşğələlərindən ibarət olduğu ilə bərabər həm də vokalizə etmə vərdişlərinin tərbiyyəsinə yönəldilmişlər. Bundan başqa, sinif və ev tapşırıqlarının əsasını təşkil edə biləcək bu çalışmalar dərsin vaxtına qənaət edərək, şagirdlərin görmə hafizəsini fəallaşmasına və ev tapşırıqlarını lazımı istiqamətdə yerinə yetirilmələrinə imkan yaradır.

Qeyd edək ki, vokal-intonasiya çalışmaları üzərində iş zamanı səslərin alterasiya işarələri adlarının çəkilməsi daha lüzumludur, çünki əks təqdirdə oxuma zamanı «deyilən» və intonasiya edilər səslərin mənasının üst-üstə düşməməsi şagirdlərdə yalnış akustik təsəvvürün yaranmasına səbəb ola bilər. Digər tərəfdən, səsdüzümləri, intervallar və akkordlar oxunduğunda işarələrin ixtisar edilməsi şagirdlərin bir sıra nəzəri məqamlarının düzgün mənimsənilməsinə mane olur.

Əlavə edək ki, vokal-intonasiya çalışmaları məşğələlərində şagirdlərin hər hansı bir intervalı, üçsəslinin və septakkord növlərinin yuxarı istiqamətində oxuduqlarında həmin interval və ya akkordun həllini məhz alt səsdən başlayaraq oxumaqlarının daha məntiqli və faydalı olduğunu düşünürük.

Sirr deyil ki, solfecio sinifindəki şagirdlərin hazırlıq səviyyəsi və qavrama qabiliyyəti fərqli ola bilər. Belə halda, geniş musiqi ədəbiyyatını, tədricən mürəkkəbləşən intonasiya etmə çalışmalarını əhatə edən hazırki məcmuədə təklif olunan materialdan müəllim tərəfindən daha uyğun musiqi nümunə və çalışmalarının seçilməsini və zəif şagirdləri dərsdən kənar etməməyini tövsiyə edirik.

Solfecio dərsinin ayrılmaz tərkib elementi – oxuma zamanı dirijorluq etməkdir. Şagirdlərin metro-ritmik hissini inkişaf etdirən və musiqi ifaçılığının texniki üsullarından biri olan dirijorluq – solfecio etmənin önəmli komponentidir. Hər bir texniki üsulu kimi, dirijorluq vərdişləri də ən erkən təlim mərhələsindən başlayaraq müəllim tərəfindən öyrədilməli və tənzimlənməlidir. Şagirdlərin əl hərəkətləri dəqiq olmalı və dirijorluq zamanı not mətninin dayaq nöqtələri aydın hiss olunmalıdır. Bəzən bir çox şagirdlərə «mane» olan dirijorluq əslində musiqinin metroritmi və tempinin düzgün qavranılması üçün olduqca vacib və təşkiledici bir vasitədir.

«Solfecio» vəsaitini tamamlayan bölmə-müşayiətini çalıb sözlərilə oxumaq üçün təqdim olunan əsərlərdən ibarətdir.

Xüsusilə imtahan zamanı istifadə oluna biləcək bu bölməyə milli musiqimizin inciləri – Azərbaycan bəstəkarlarının ən gözəl vokal miniatürlərindən bir neçəsi orijinal şəkildə daxil edilmişdir.

Əhatəmizdəki reallıqların sürətlə dəyişdiyi, musiqi sənətində yeni üslub cərəyanlarının meydana gəldiyi bir dövrdə musiqi təhsilinin vacib qolu olan Solfecio kursunun da müasirləşməyə, milli dəyərlərimizi tanıtmaq və yaşatmaq istiqamətində yeniləşməyə ehtiyacı var. Ümid edirik ki, müstəqillik dövrünün gənclik illərini yaşayan Azərbaycanda müxtəlif dövr və üslublara əsaslanan yeni- yeni solfecio dərslikləri tərtib olunacaq və yetişməkdə olan gənc nəslin mükəmməl, peşəkar musiqi tərbiyyəsi işində yeni, kəşf olunmamış yollar açılacaq.

Hazırki «Solfecio»nun ərsəyə gəlməsi və nəşr olunmasında göstərikdikləri köməyə görə vəsaitin redaktorları – SSRİ və Azərbaycan Respublikasının Xalq artisti, professor Fərhad Bədəlbəyliyə, Azərbaycan Respublikasının Əməkdar incəsənət xadimi, sənətşünaslıq doktoru, professor Tərlan Seyidova və eləcə də dəyərli məsləhətlərinə görə BMA-nın «Musiqi nəzəriyyəsi» kafedrasının üzvlərinə dərin minnətdarlığımı bildirirəm.

I s i n i f

Do major, Sol major, Re major, Fa major,
Si-bemol major tonallıqları, "Rast" ladı.
2/4, 3/4, 4/4 ölçüləri, bütöv, yarım, çərək,
səkkizlik not uzunluqları və pauzaları, xanəxarıcı.
Yarım not nöqtə ilə, çərək not nöqtə ilə

1

2

3

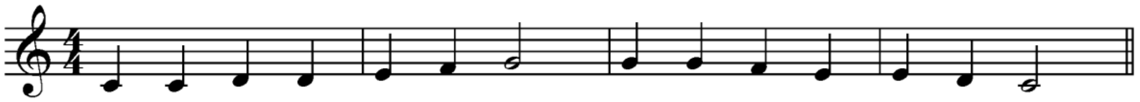

4

5

6

7

8

9

10

11

12

13

14

15 Moderato — Uşaq mahnısı

16 Tempo di marcia — F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Rast)

17 Allegretto — M.Rauxverger. " Sərçə "

18 Allegretto — Rus xalq mahnısı

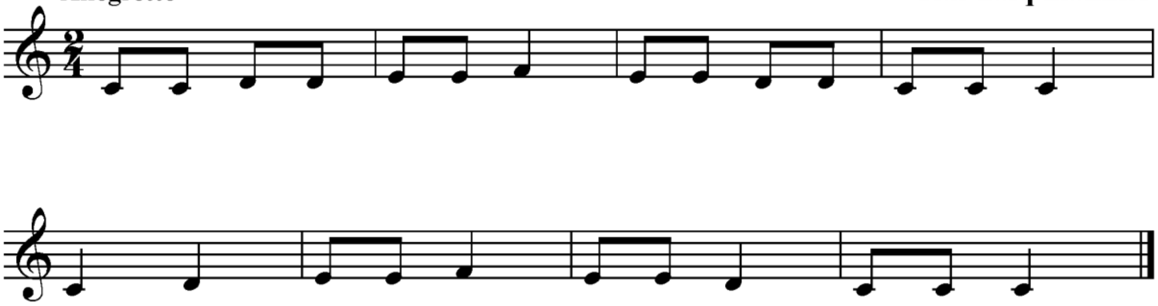

19 Allegretto — Y.Tiliçeyeva. " Yeni il mahnısı "

20 Allegretto — V.Qerçik. " Yağış "

21 **Moderato** **Gürcü xalq mahnısı " Suliko "**

22 **Allegretto** **V.Blaqa. Mahnı**

23 **Andante** **M.Starokadamski. "Laylay"**

24 **Allegro** **V.A.Motsart. Variasiyalar**

25 **Tempo di marcia** **Ü.Hacıbeyli. "Marş" (Rast)**

26 **Allegro** **D.Kabalevski. Mahnı**

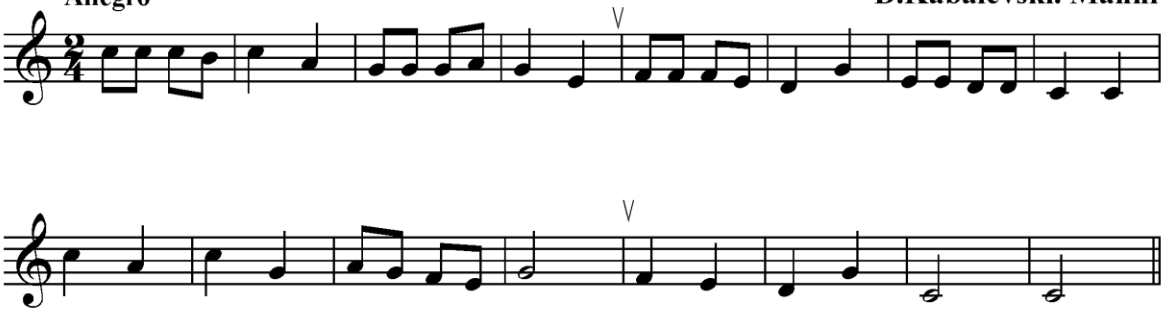

27 **Allegro** **"Şən qazlar"**

28 **Tempo di marcia** **Ə.Abbasov. "Marş" (Rast)**

29 **Allegro moderato** **Q.Lobaçov. Uşaq mahnısı**

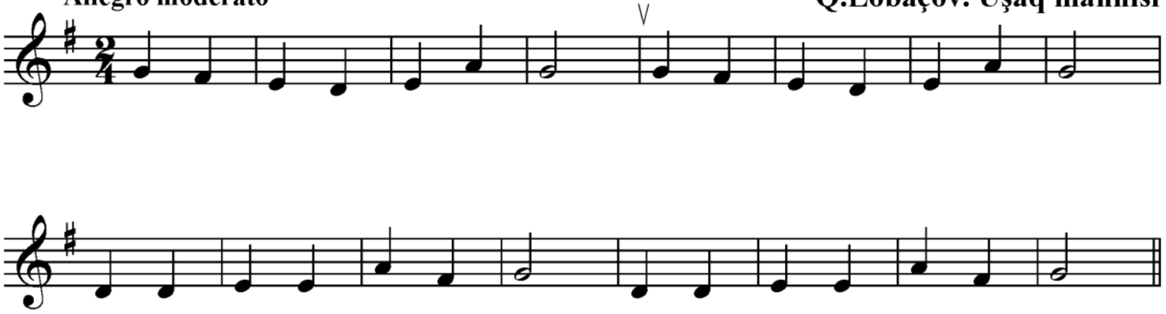

30 **Tempo di marcia** **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Rast)**

31 **Allegretto** **O.Zülfüqarov. "Balaca sürücü" (Rast)**

32 **Moderato** **V.Rojdestvenski. "Tapmaca"**

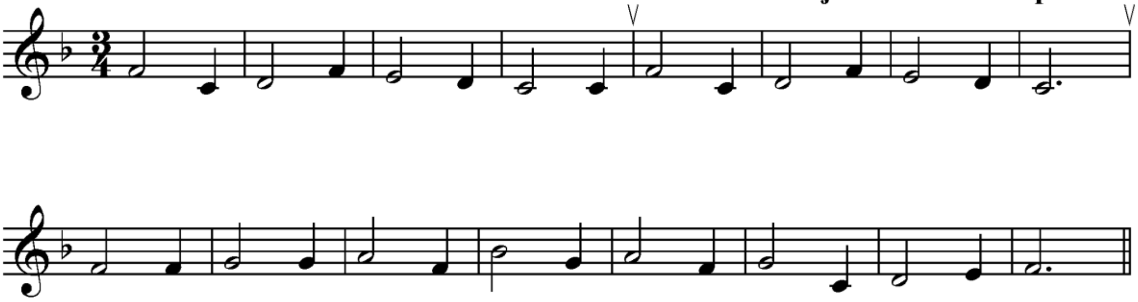

33 **Moderato** **M.Krasev. "Yeni il mahnısı"**

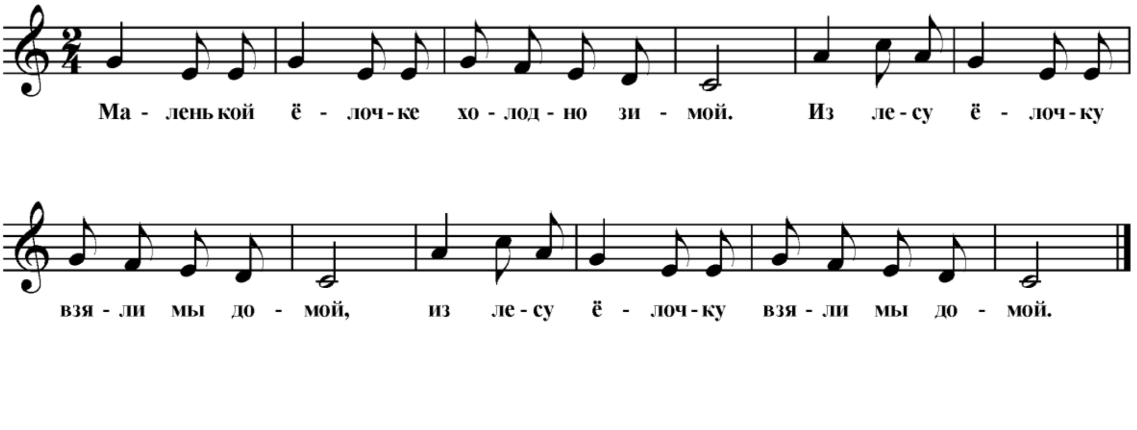

34 **Allegretto** **Q.Hüseynli. "Cücələrim" (Rast)**

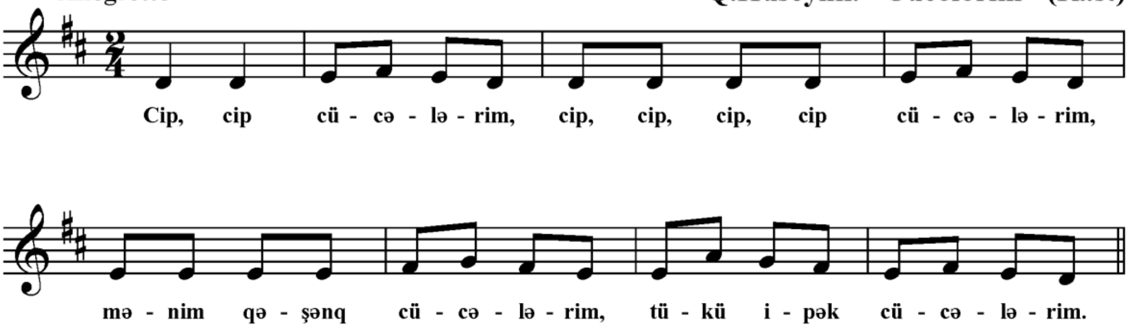

35 **Allegro** **M.Krasev. "Şən tütək"**

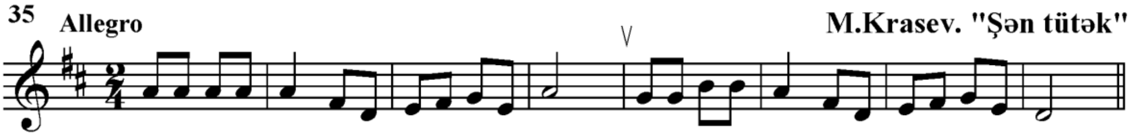

36 **Andante** **M.Krasev. Mahnı**

37 **Allegretto** **F.Əmirov. "Qatar" (Rast)**

38 **Allegretto** **M.Andreyeva. "Uşaq mahnısı"**

39 **Allegro** **A.Qretri. Mahnı**

40 **Allegro** **Azərbaycan xalq mahnısı "Qaraqız" (Rast)**

41 **Allegretto** **M.Qlinka. "İvan Susanin"**

42 **Allegretto** **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Rast)**

43 **Andante** **Gürcü xalq mahnısı "Atəş böcəyi"**

44 **Andante** **N.Potolovski. Uşaq mahnısı**

45 **Allegro maestoso** **Azərbaycan zərbi muğamı "Heyratı" (Rast)**

46 **Tempo di marcia** **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Rast)**

V o k a l - i n to n as i y a ç a l ı ş m a l a r ı

Major qammalarının qeyri-sabit, aparıcı səsləri və T35 - ilə oxunması

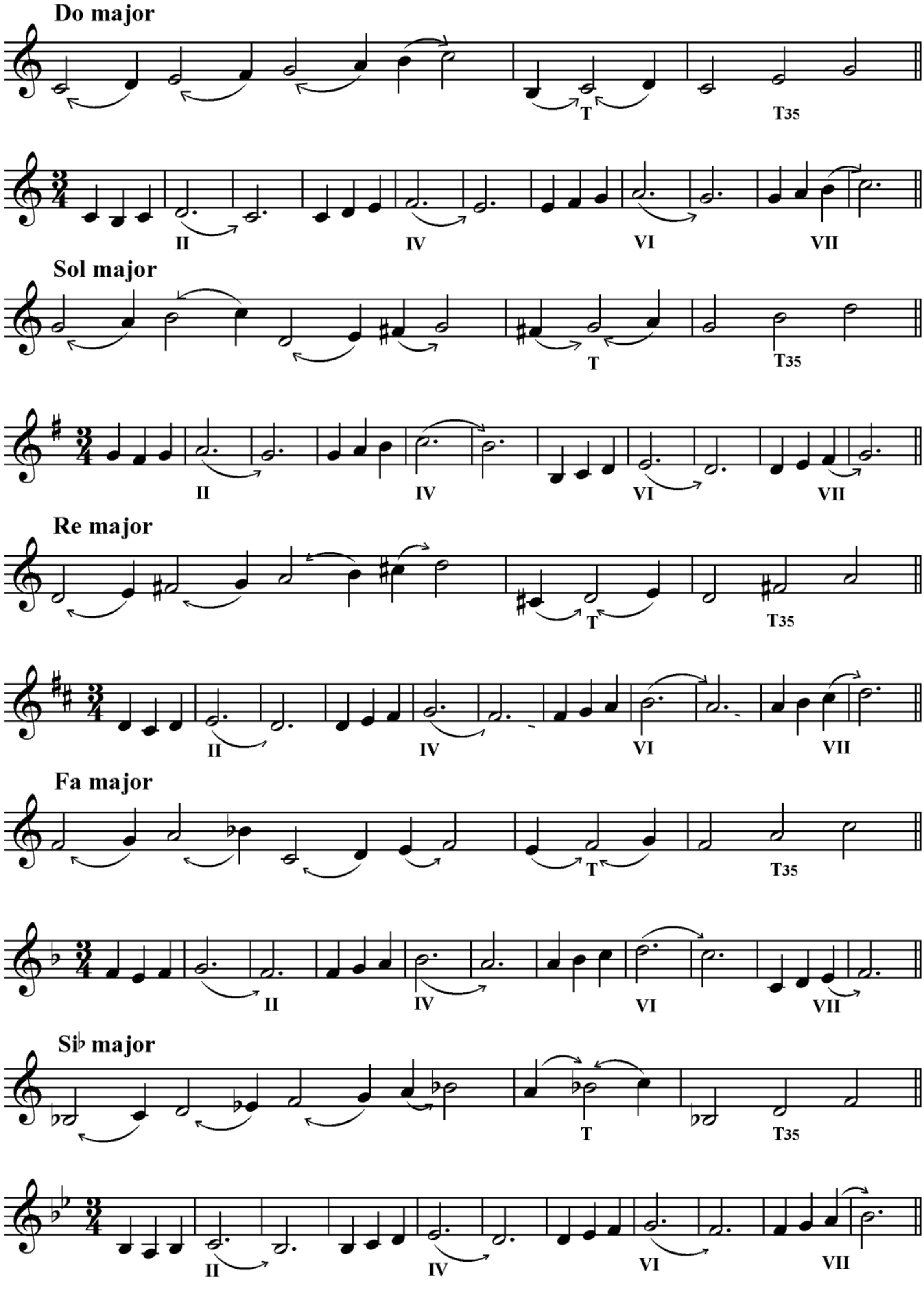

Muxtəlif ritm və ölçülərdə qammaların oxunması

Do major

Re major

"do"- Rast ladının səsqatarı

Tam kadanslar

Yarım kadanslar

"sol"- Rast ladının səsqatarı

Tam kadanslar

Yarım kadanslar

"fa"- Rast ladının səsqatarı

Tam kadanslar

Yarım kadanslar

II s i n i f

Lya minor, mi minor, si minor, sol minor tonallıqları, "Şur" və "Segah" ladları. Onaltılıq not uzunluqları, 3/8, 6/8 ölçüləri

47 **Moderato** **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Rast)**

48 **Moderato** **Rus xalq mahnısı**

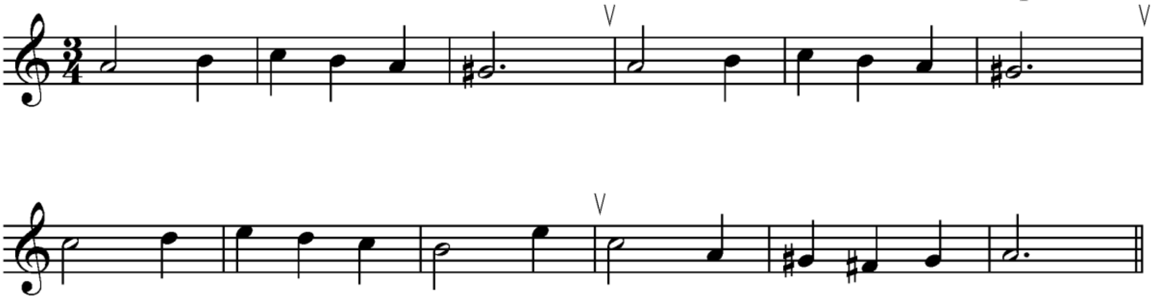

49 **Tempo di marcia** **Ü.Hacıbəyli. "Pilotlar" (Şur)**

50 **Moderato** **A.Varlamov. Vals**

51 **Moderato** **S.Hasıbəyov. "Yeni il mahnısı" (Şur)**

52 **Moderato** **Y.Çiçkov. Mahnı**

53 **Moderato** **M.Nəsirbəyov. "Quşlar" (Şur)**

54 **Allegro** **V.A.Motsart. "Don Juan"**

55 **Allegretto** **Belorus xalq mahnı**

56 **Allegretto** **Rus xalq mahnısı**

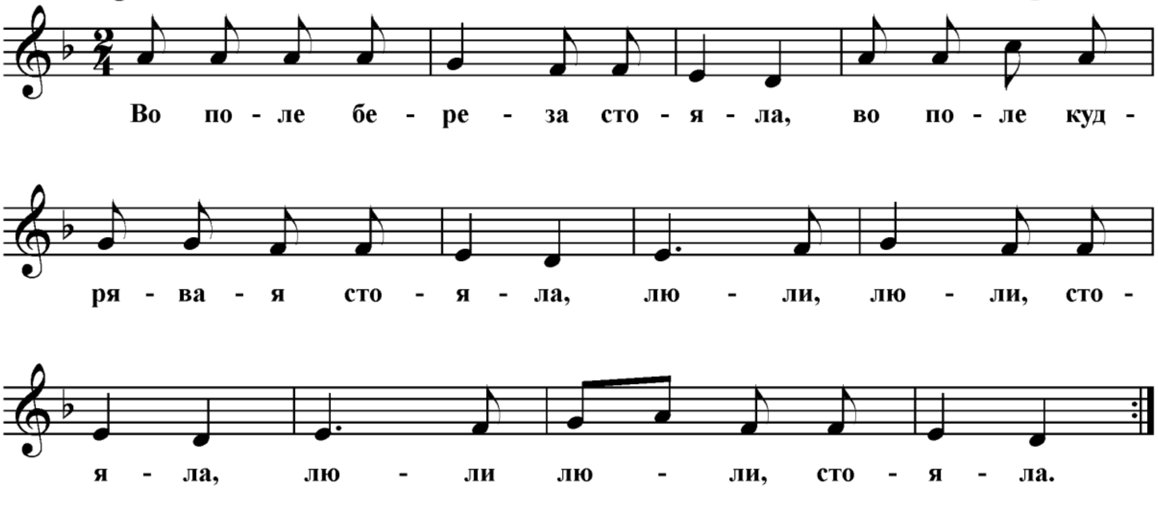

57 **Allegretto** **Mahur rəngi (Rast)**

58 Allegretto

Ə.Abbasov. "At-at oyunu" (Şur)

59

O.Mandiçevski. "İntervallar"

60 Allegretto **F.Əmirov. "Quşlar" (Şur)**

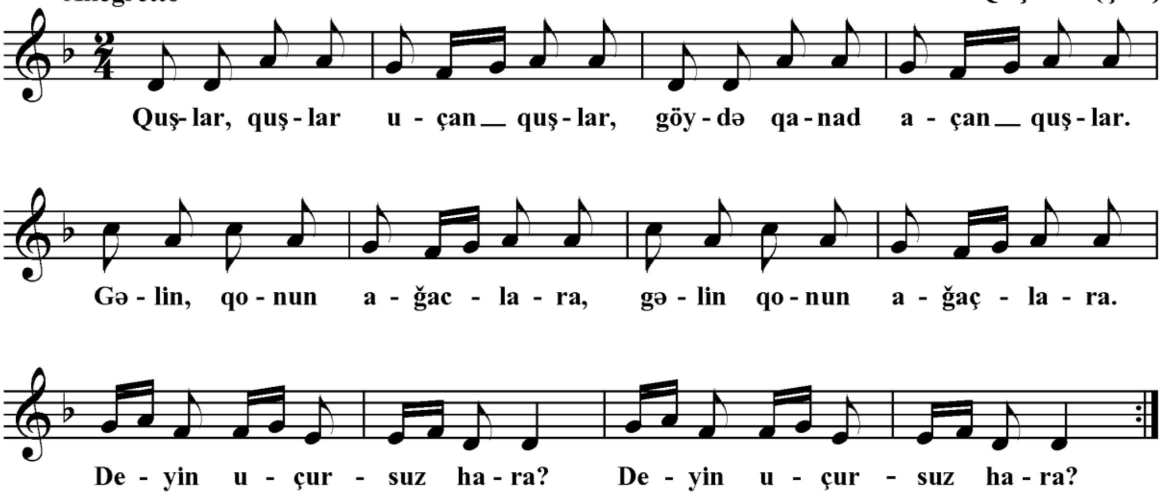

61 Allegro **Y.Çiçkov. "Fuqetta"**

62 Andante **S.Ələsgərov. "Sözsüz mahnı" (Şur)**

63 Adagio **A.Korelli. "Sarabanda"**

64 Allegretto **R.Rodjer. "Musiqi səsləri"**

65 **Lento** **O.Zülfüqarov. "Laylay"**

66 **Moderato** **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Şur)**

67 **Allegretto** **A.Rzayeva. "Balaca kapitan" (Rast)**

68 **Moderato** **Y.Şaşına. Mahnı**

69 **Tempo di marcia** — **M.Əhmədov. "Marş" (Rast)**

70 **Tempo di marcia** — **C.Cahangirov. "Yürüş mahnısı" (Şur)**

71 **Andante** — **Belorus xalq mahnı**

72 **Allegretto** — **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Şur)**

73 **Allegretto** **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Segah)**

74 **Moderato** **Rus xalq mahnısı**

75 **Lento** **H.Hendel. "Ariya"**

76 **Moderato** **V.Kalinnikov. " Uşaq mahnısı"**

77 **Allegretto** **M.İordanski. Mahnı**

78 **Allegro** **S.Hacıbəyov. "Oynaq topun" (Rast)**

79 **Allegro** **Alman xalq mahnısı**

80 **Allegro moderato** **Segah rəngi**

81 **Allegretto** **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Segah)**

82 **Allegro** **M.Qlinka. "Ruslan və Lyudmila"**

83 **Allegretto** **Çex xalq mahnısı**

84 **Allegro**

Azərbaycan xalq mahnısı "Ay ləli" (Şur)

85 **Moderato**

R.Rebikov. "Qəmli mahnı"

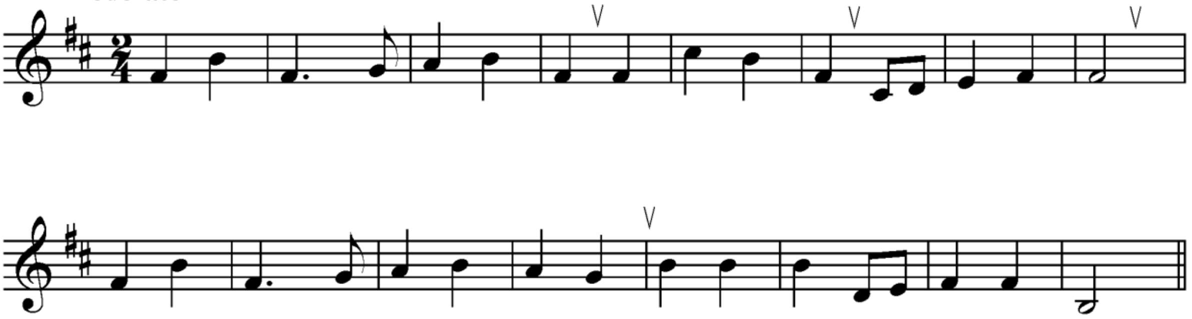

86 **Moderato**

M.Nəsirbəyov."Aşiq mahnısı" (Şur)

87 **Moderato**

İ.S.Bax. "Tuluq zurnası"

88 **Moderato** **O.Zülfüqarov. "Gənc futbolçular" (Rast)**

89 **Allegretto** **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Rast)**

90 **Andante** **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Segah)**

Vokal-intonasiya çalışmaları

Müxtəlif ritm və ölçülərdə qammaların oxunması

в)

c)

"re"-Şur ladının səsqatarı

Tam kadanslar

Yarım kadanslar

"mi"-Segah ladının səsqatarı

Tam kadanslar

Yarım kadanslar

Major tonallıqlarında intervalların oxunması

Do majorda:

Sol majorda:

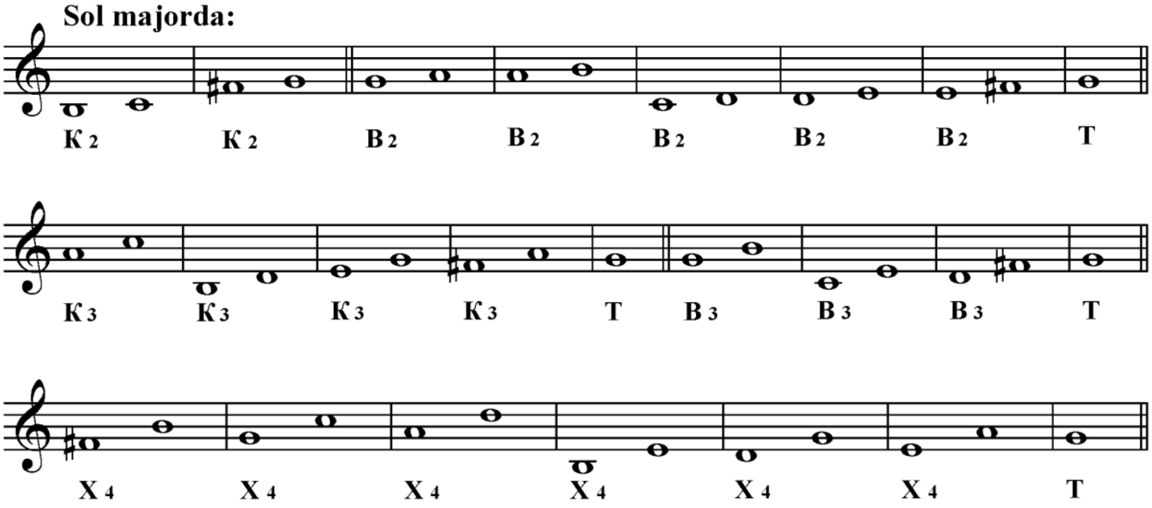

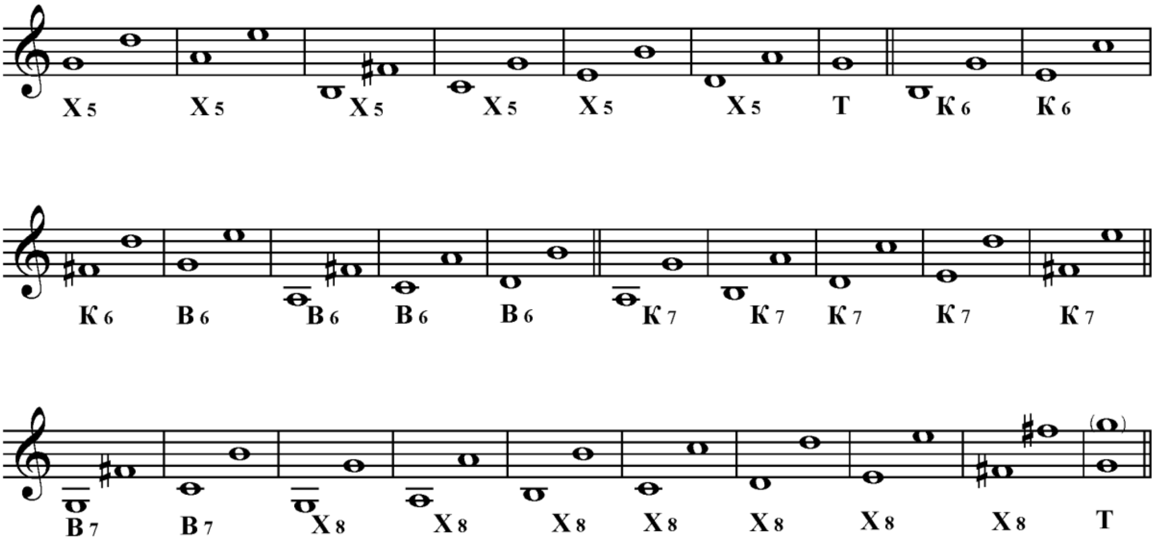

Re majorda:

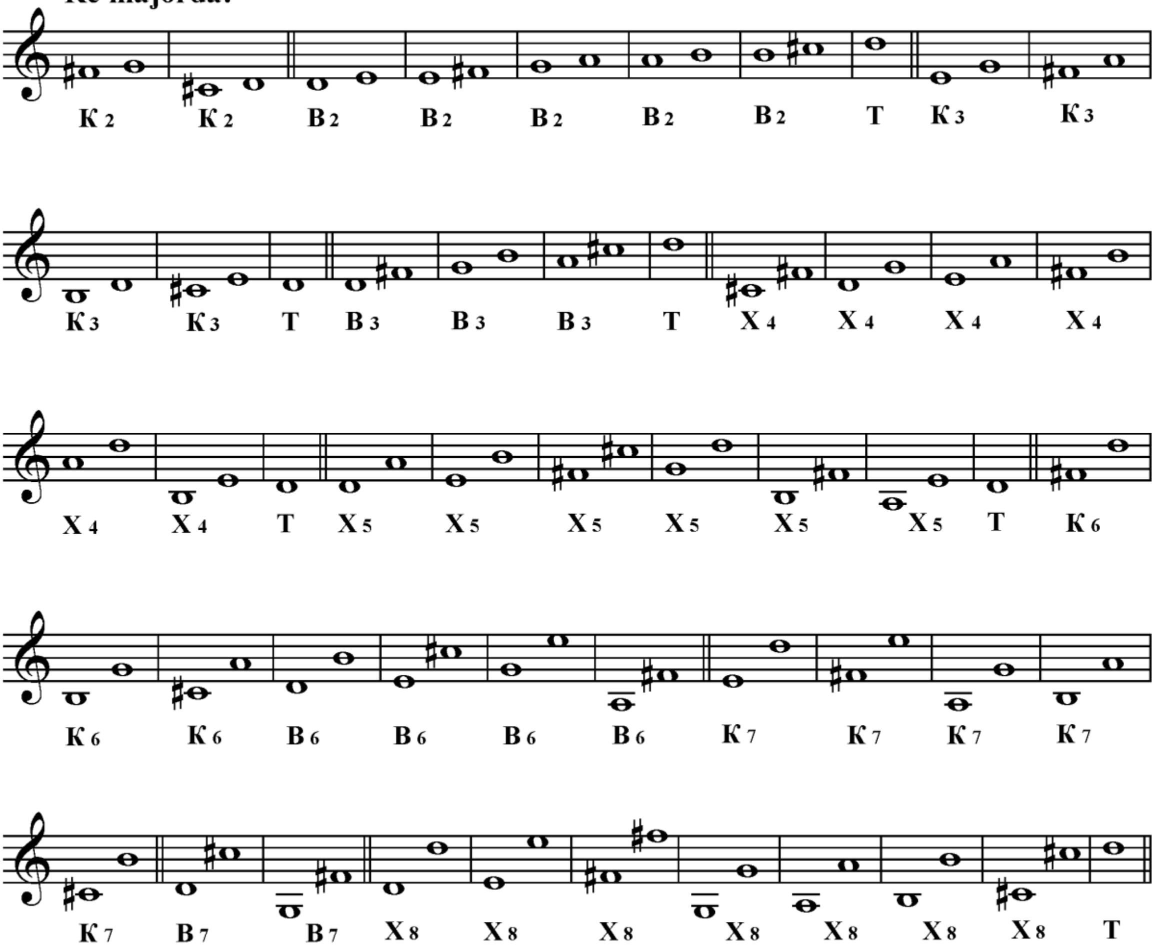

Fa majorda:

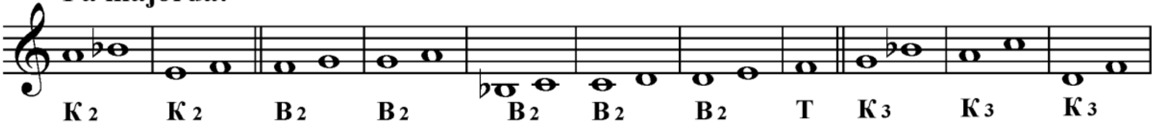

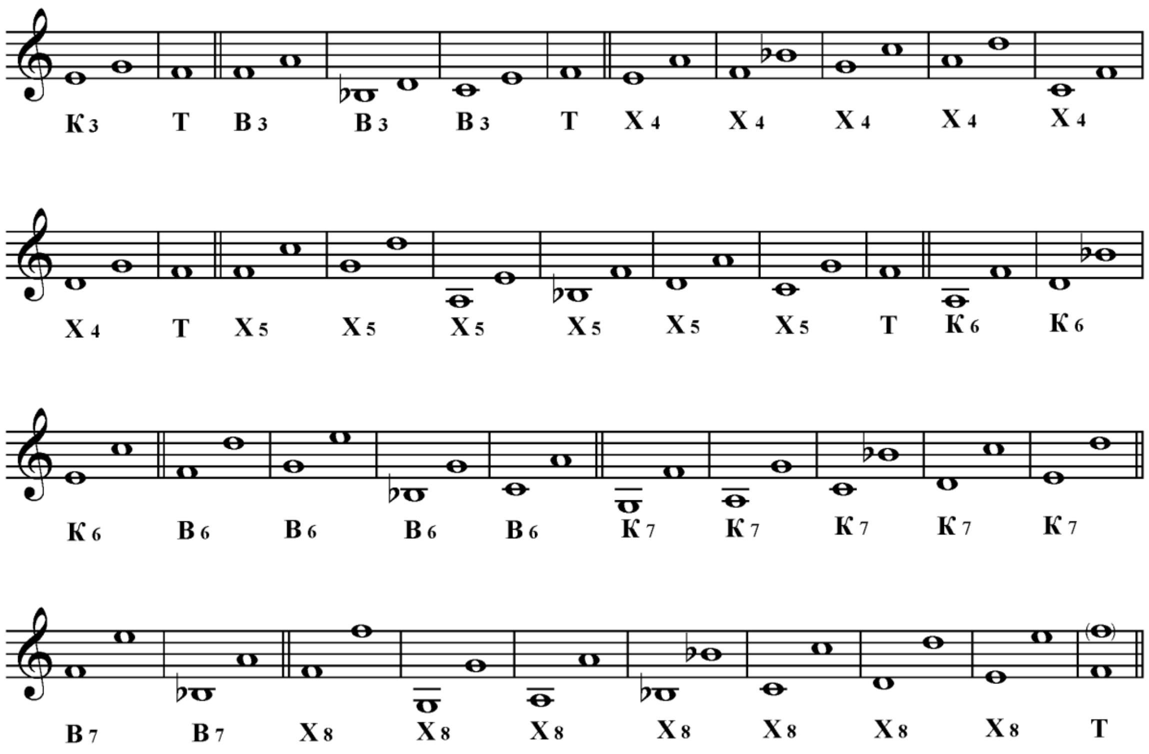
К 3 Т В 3 В 3 В 3 Т Х 4 Х 4 Х 4 Х 4 Х 4
Х 4 Т Х 5 Х 5 Х 5 Х 5 Х 5 Х 5 Т К 6 К 6
К 6 В 6 В 6 В 6 В 6 К 7 К 7 К 7 К 7 К 7
В 7 В 7 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Т

Si♭ majorda:

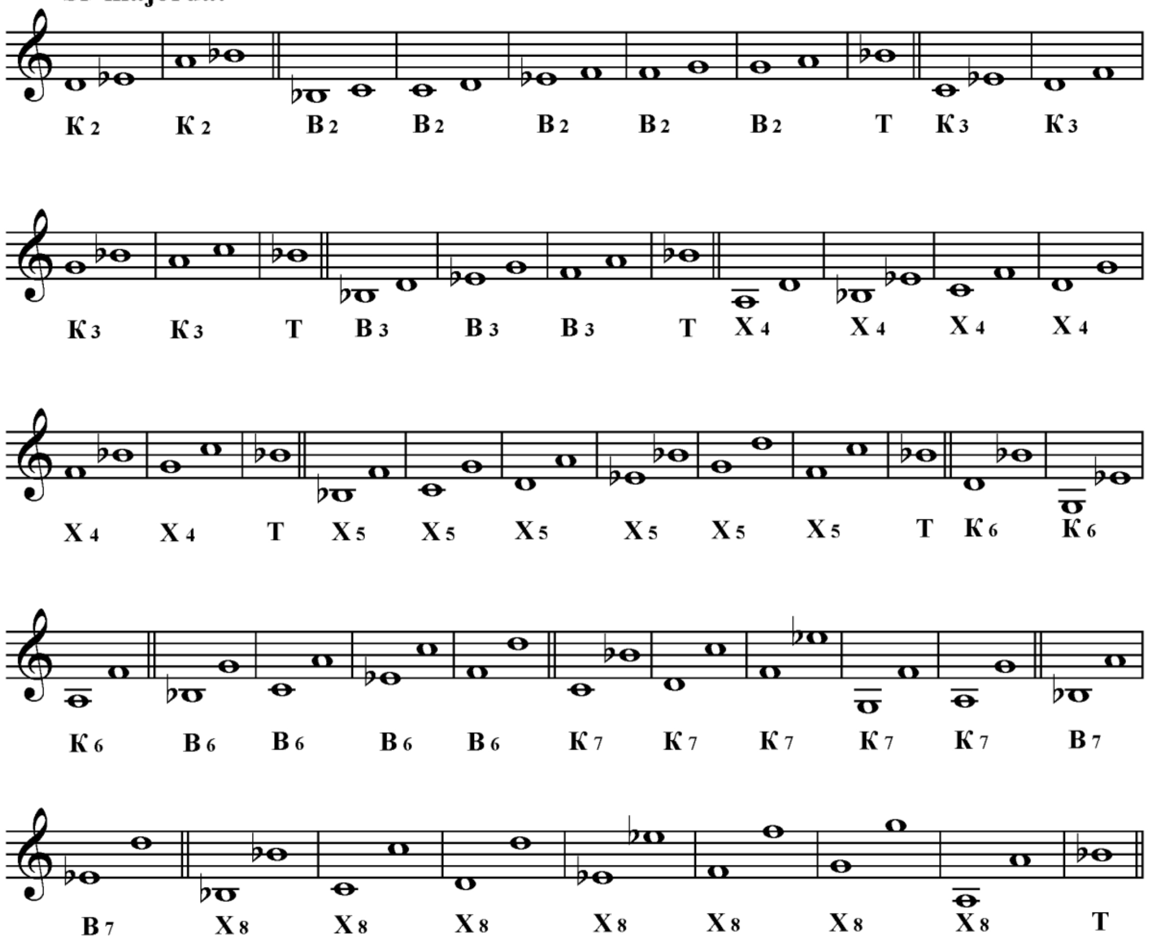
К 2 К 2 В 2 В 2 В 2 В 2 В 2 Т К 3 К 3
К 3 К 3 Т В 3 В 3 В 3 Т Х 4 Х 4 Х 4 Х 4
Х 4 Х 4 Т Х 5 Х 5 Х 5 Х 5 Х 5 Х 5 Т К 6 К 6
К 6 В 6 В 6 В 6 В 6 К 7 К 7 К 7 К 7 К 7 В 7
В 7 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Т

Harmonik minor tonallıqlarında intervalların oxunması

lya minorda:

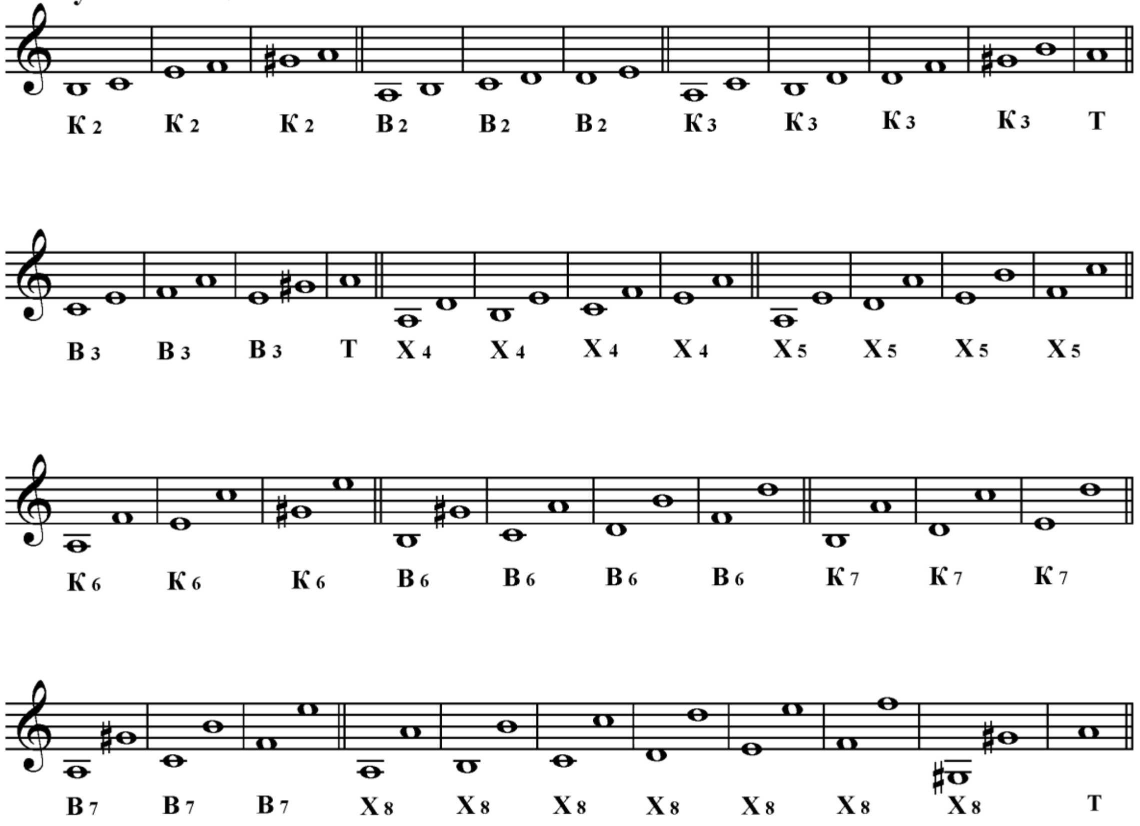

mi minorda:

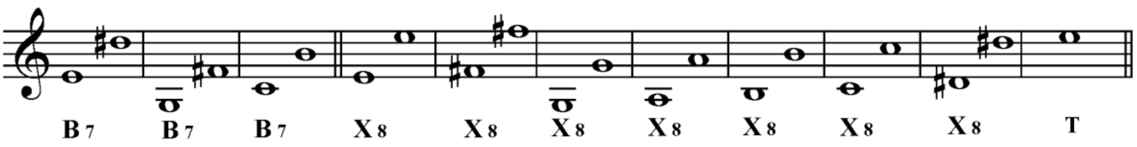

si minorda:

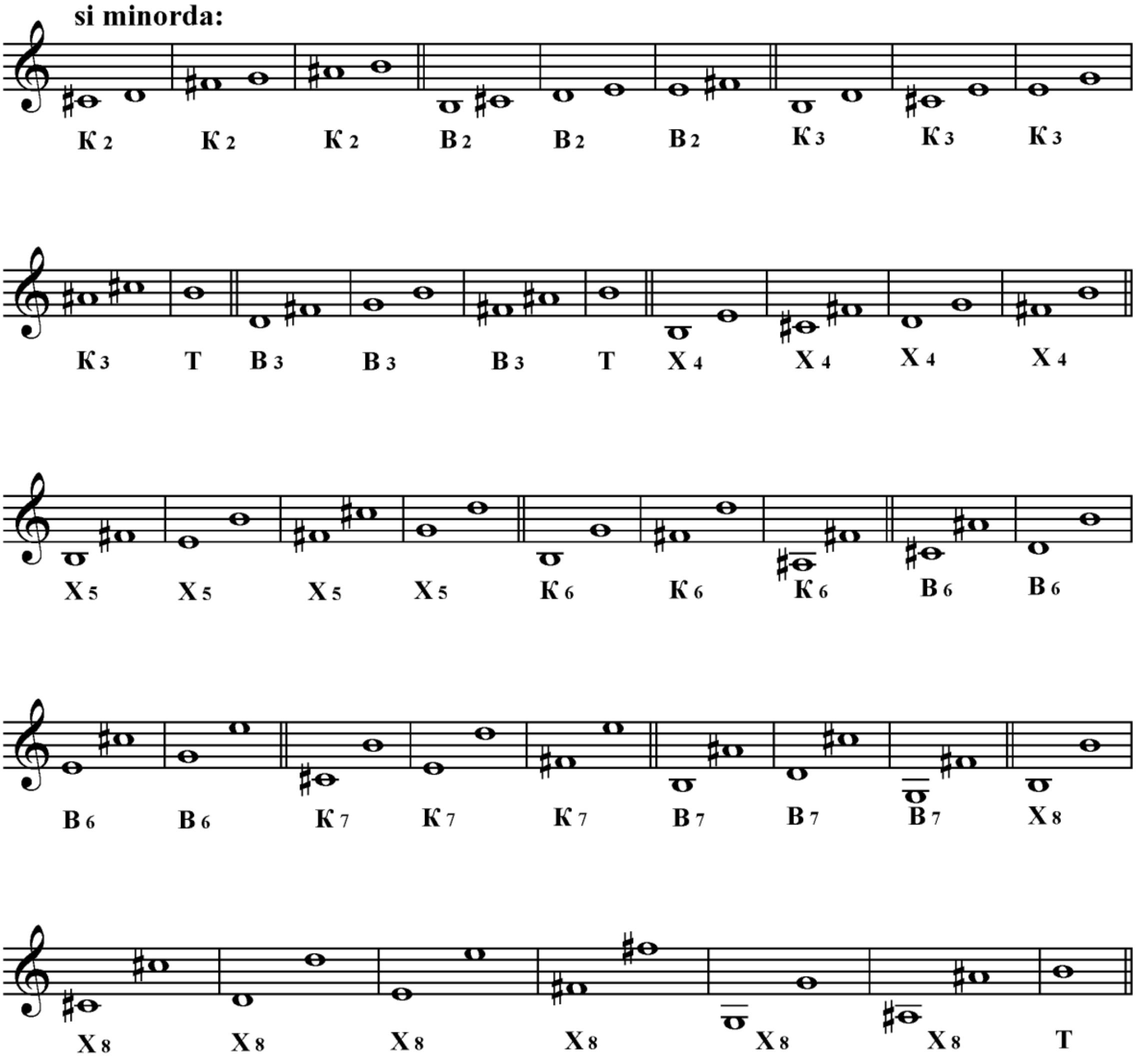

re minorda:

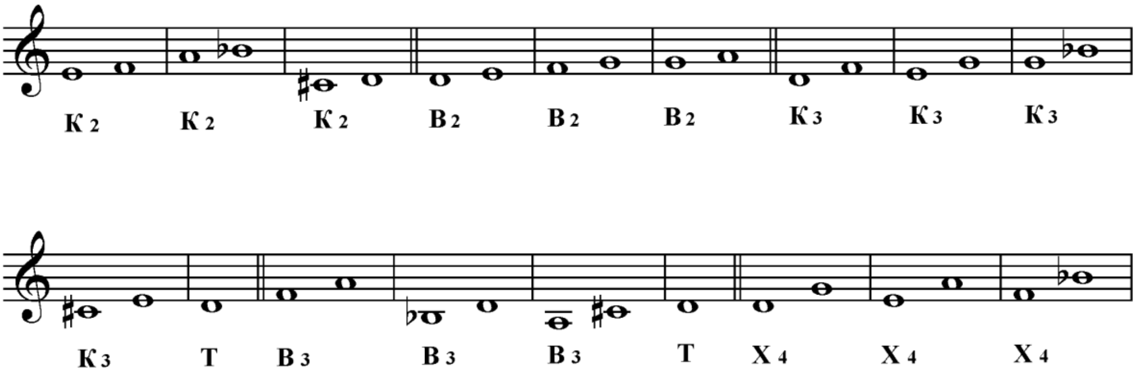

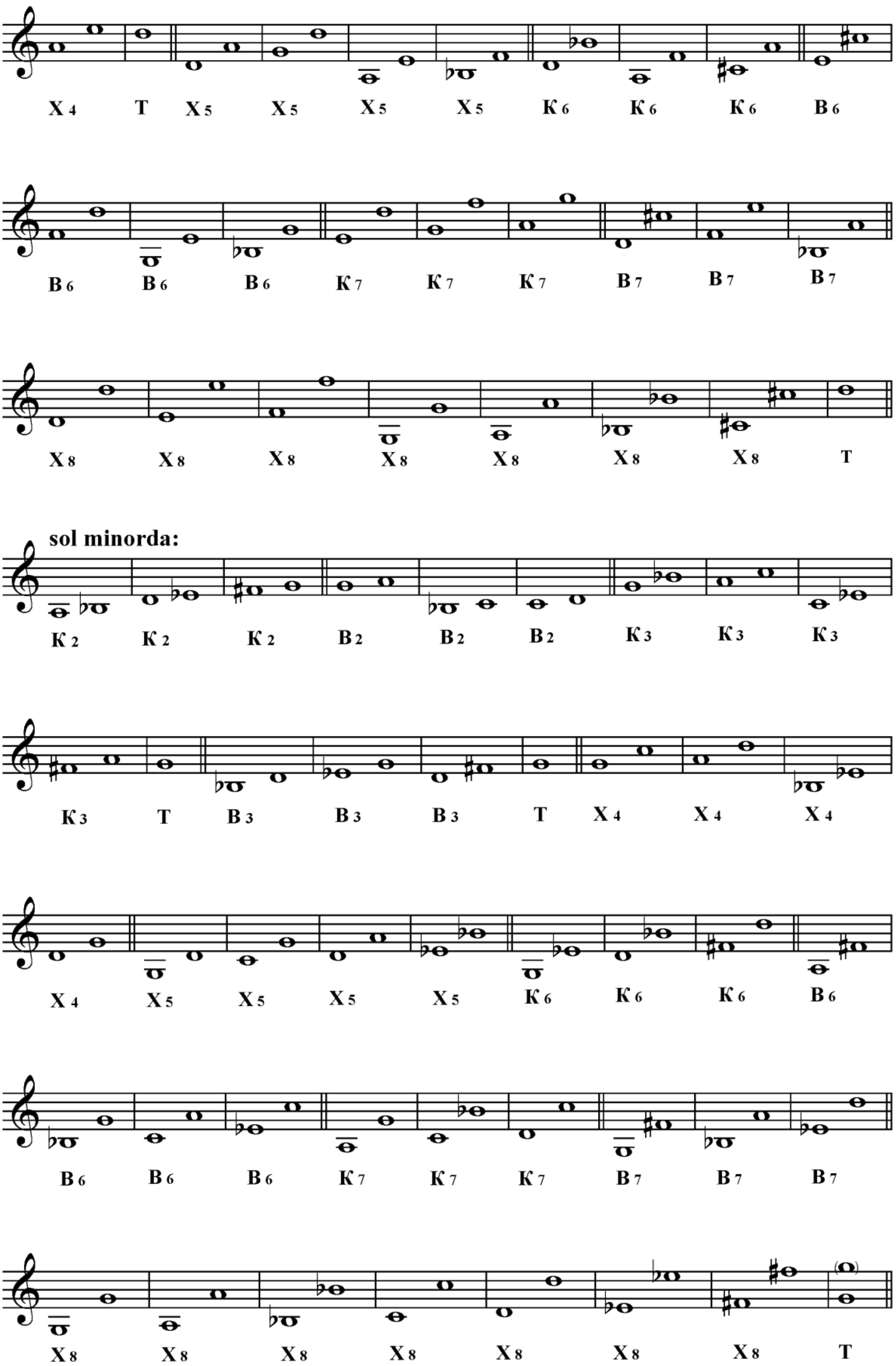
Х 4 Т Х 5 Х 5 Х 5 Х 5 К 6 К 6 К 6 В 6
В 6 В 6 В 6 К 7 К 7 К 7 В 7 В 7 В 7
Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Т
sol minorda:
К 2 К 2 К 2 В 2 В 2 В 2 К 3 К 3 К 3
К 3 Т В 3 В 3 В 3 Т Х 4 Х 4 Х 4
Х 4 Х 5 Х 5 Х 5 Х 5 К 6 К 6 К 6 В 6
В 6 В 6 В 6 К 7 К 7 К 7 В 7 В 7 В 7
Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Х 8 Т

Səslərdən intervalların oxunması

"do" səsindən:

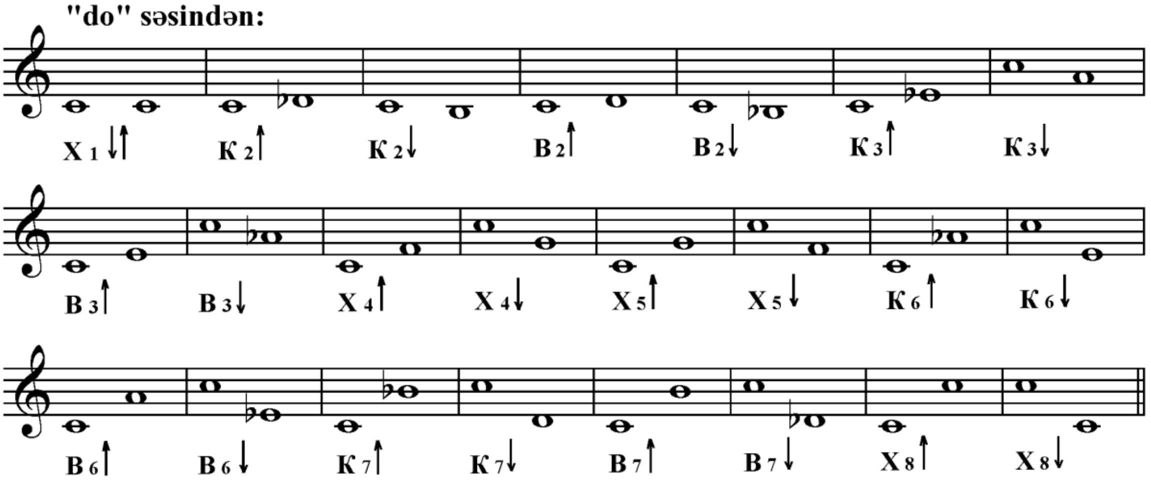

"re" səsindən:

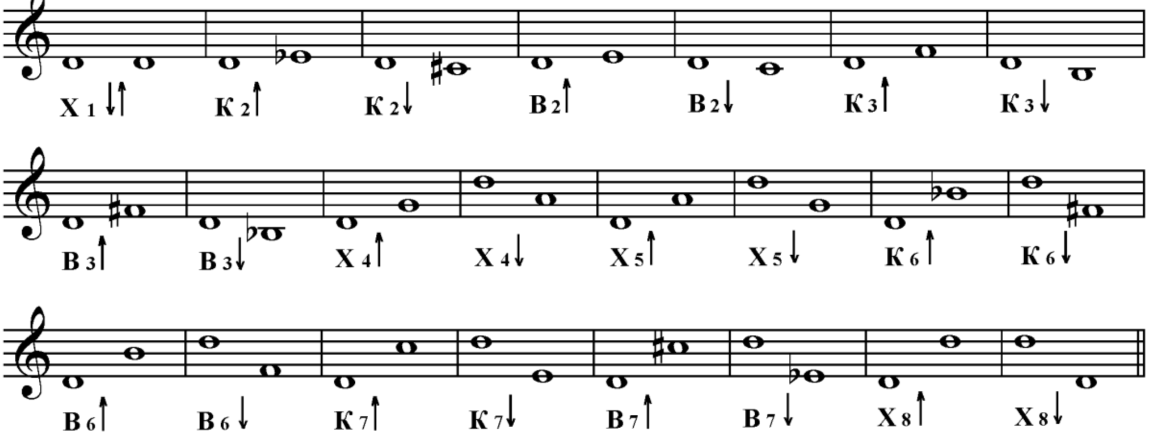

"mi" səsindən:

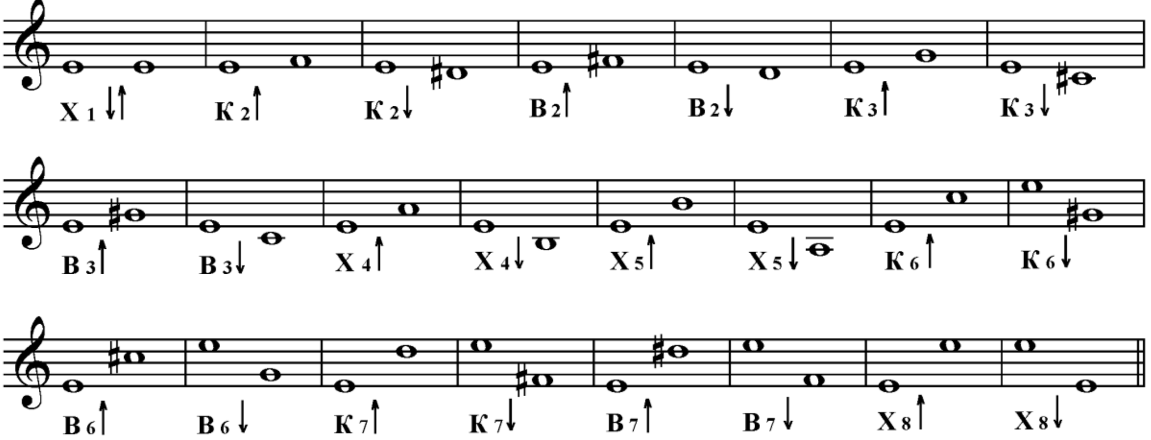

"fa" səsindən:

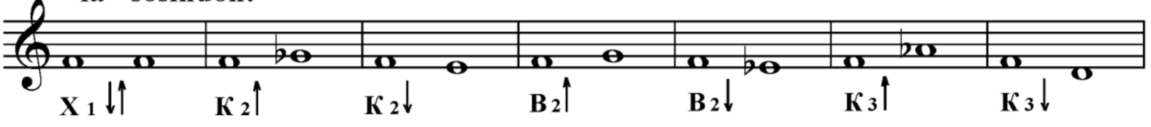

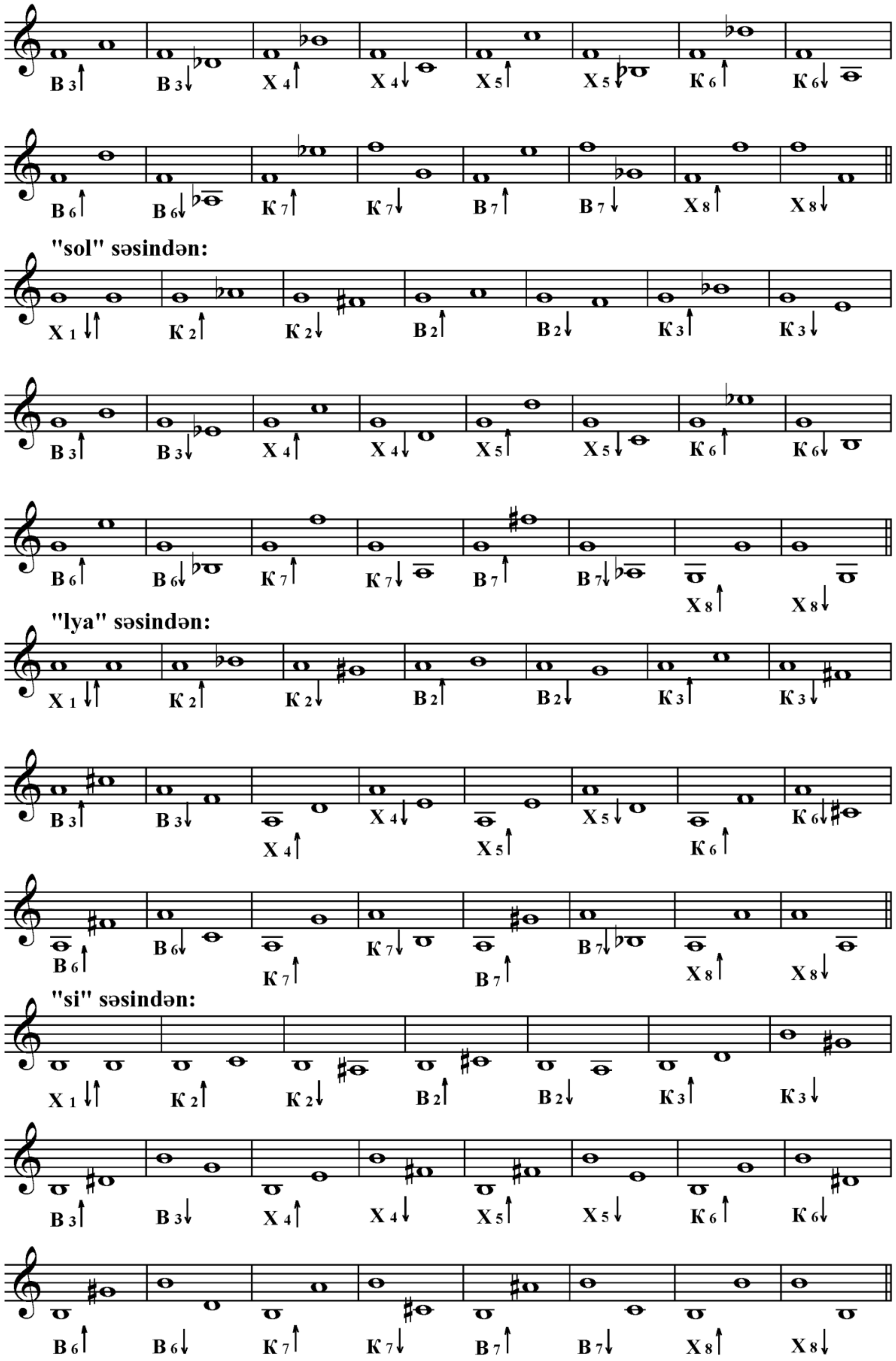
B 3↑ B 3↓ X 4↑ X 4↓ X 5↑ X 5↓ K 6↑ K 6↓
B 6↑ B 6↓ K 7↑ K 7↓ B 7↑ B 7↓ X 8↑ X 8↓
"sol" səsindən:
X 1↓↑ K 2↑ K 2↓ B 2↑ B 2↓ K 3↑ K 3↓
B 3↑ B 3↓ X 4↑ X 4↓ X 5↑ X 5↓ K 6↑ K 6↓
B 6↑ B 6↓ K 7↑ K 7↓ B 7↑ B 7↓ X 8↑ X 8↓
"lya" səsindən:
X 1↓↑ K 2↑ K 2↓ B 2↑ B 2↓ K 3↑ K 3↓
B 3↑ B 3↓ X 4↑ X 4↓ X 5↑ X 5↓ K 6↑ K 6↓
B 6↑ B 6↓ K 7↑ K 7↓ B 7↑ B 7↓ X 8↑ X 8↓
"si" səsindən:
X 1↓↑ K 2↑ K 2↓ B 2↑ B 2↓ K 3↑ K 3↓
B 3↑ B 3↓ X 4↑ X 4↓ X 5↑ X 5↓ K 6↑ K 6↓
B 6↑ B 6↓ K 7↑ K 7↓ B 7↑ B 7↓ X 8↑ X 8↓

III s i n i f

Lya major, fa-diyez minor, mi-bemol major, do minor tonallıqları, "Şüştər" və "Çahargah" ladları

91 **Moderato** **P.Çaykovski. "Qədim fransiz mahnısı"**

92 **Tempo di marcia** **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Rast)**

93 **Moderato** **F.Səmədova, F.Zeynalova Solfecio (Şüştər)**

94 **Allegro moderato** **İngilis xalq mahnısı**

95 **Andante** **E.Griq. "Per Günt"**

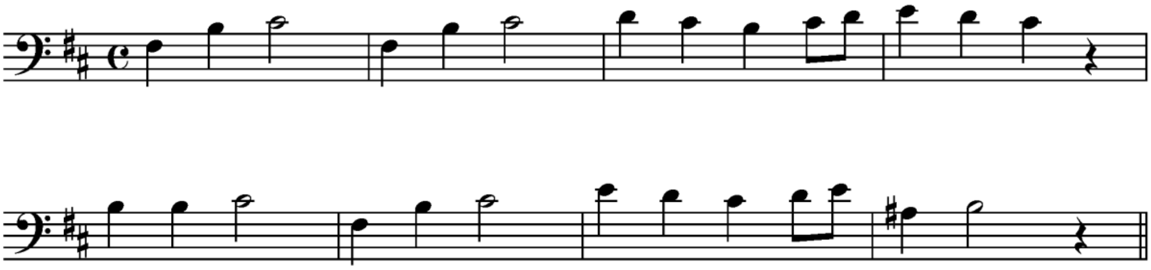

96 **Moderato** **Azərbaycan xalq rəqsi "Turacı" (Rast)**

97 **Moderato** **Azərbaycan xalq mahnısı "Uca dağlar" (Segah)**

98 **Allegro** **M.Glinka. "Ruslan və Lyudmila"**

99 **Allegretto** **M.Balakiryev. "Mahnı"**

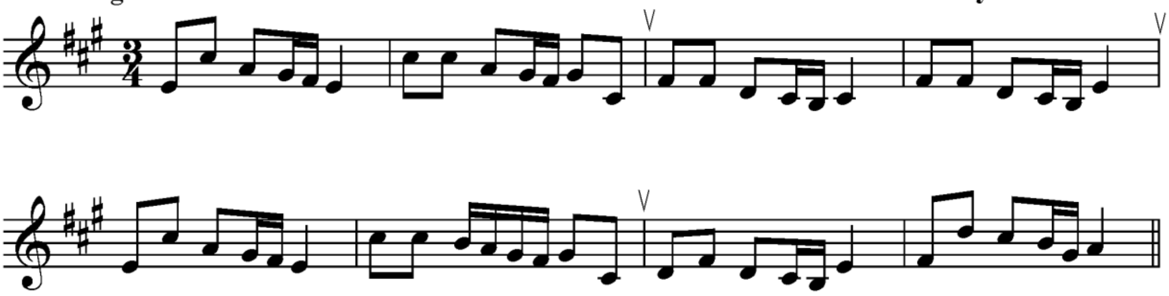

100 **Allegretto** **İraq rəngi (Segah)**

101 **Allegretto** **R.Şuman. "Pyes"**

102 **Allegro** **N.Rimski-Korsakov. "May gecəsi"**

103 **Allegro** **Şur təsnifi**

104 **Andante** — **Ü.Hacıbəyli. "Laylay" (Segah)**

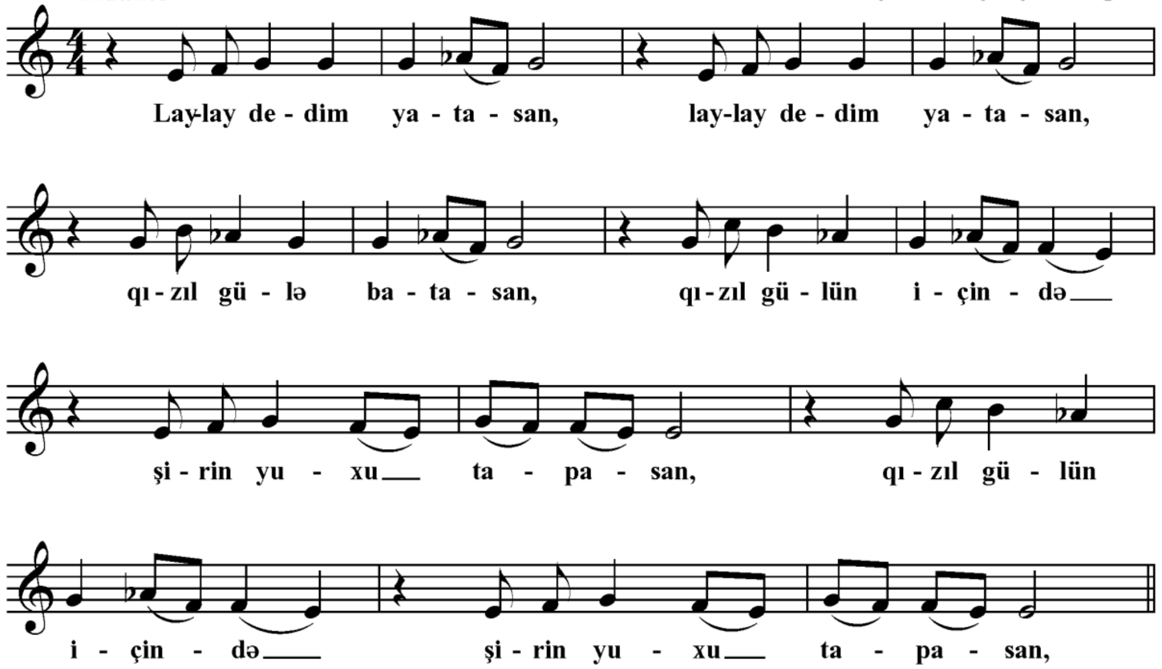

105 **Andante cantabile** — **F.Əmirov. "Sevil" (Şur)**

106 **Andante** — **Çex xalq mahnısı**

107 **Moderato** — **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Şur)**

108 **Moderato** — **Y.Şaporin. "Laylay"**

109 **Moderato cantabile** — **B.Terentyev. "Payiz"**

110 **Andante** **F.Səmədova, F.Zeynalova Solfecio (Çahargah)**

111 **Allegretto** **F.Əmirov. "Quzum" (Şur)**

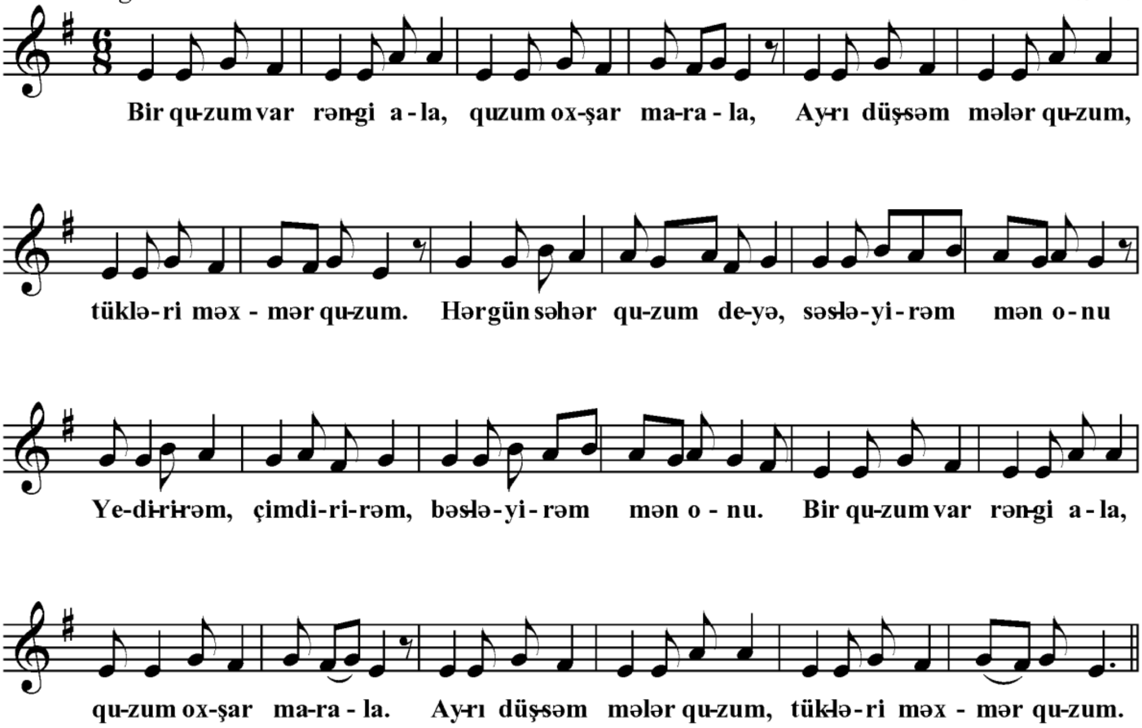

112 **Moderato** **F.Səmədova, F.Zeynalova Solfecio (Çahargah)**

113 **Tempo di marcia** **Rus xalq mahnısı**

114 **Moderato** **Çex xalq mahnısı**

115 **Andante** **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Şur)**

116 **Andante** **F.Səmədova, F.Zeynalova Solfecio (Çahargah)**

117 **Andante** **Azərbaycan xalq mahnısı "Qadan alım,ay qaragöz" (Şur)**

118 **Moderato** **F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Şüştər)**

119 **Moderato** **E.Sabitoğlu. "Bəlkə də" (Rast)**

120 **Allegretto** **Çex xalq mahnısı**

121 **Allegretto** **Sarənc təsnifi (Şur)**

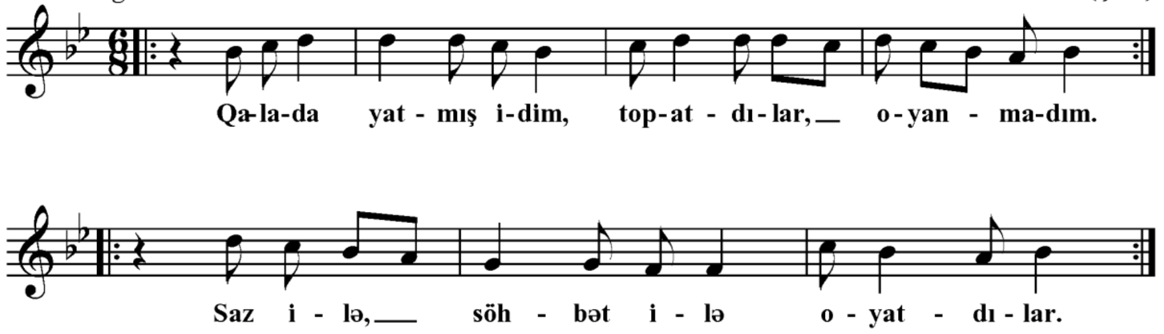

122 **Moderato** **Azərbaycan xalq mahnısı "Həştərxan"(Segah)**

123 **Moderato** **M.Blanter. "Laylay"**

124 **Allegretto** **T.Şaverzaşvili. "Kartuli"**

125 **Tempo di marcia** **C.Cahangirov. "Gənc səyyahlar" (Şur)**

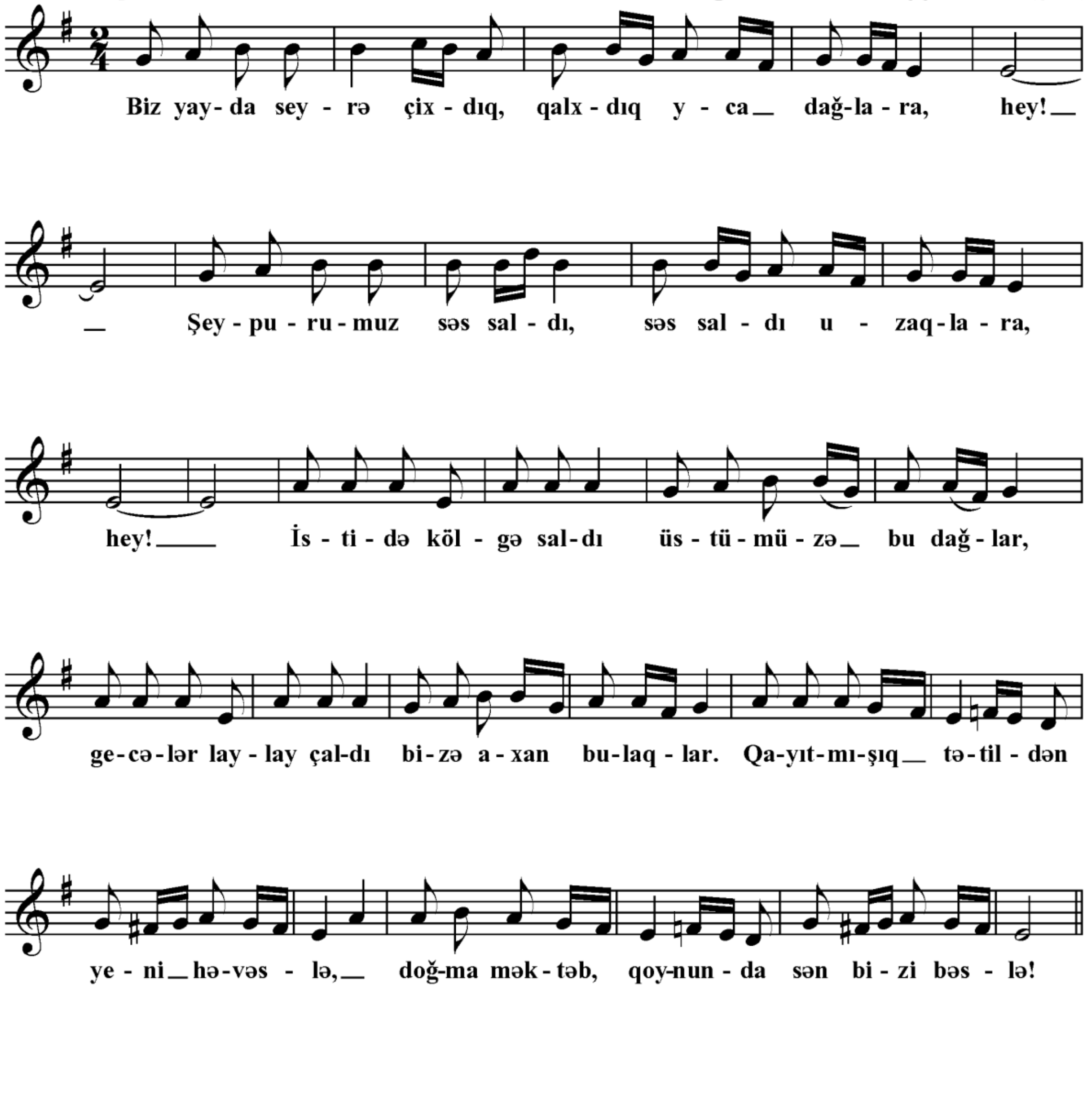

V o k a l - i n t o n a s i y a ç a l ı ş m a l a r ı

Natural major və harmonik minorda əsas üçsəsliklərin dönmələri ilə oxunması

Do major (C dur)

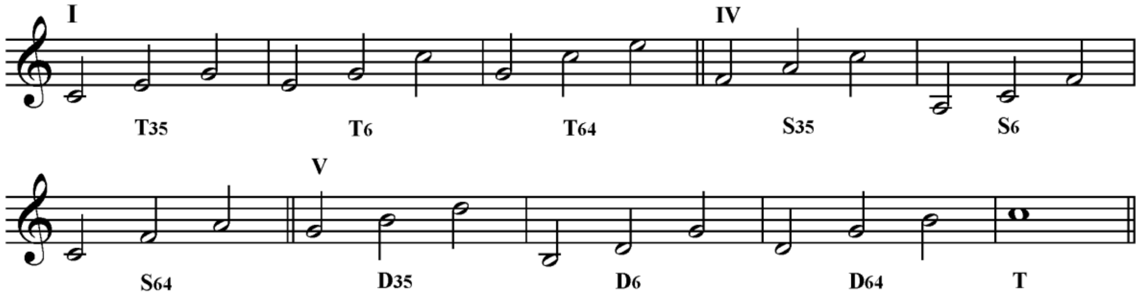

lya minor (a moll)

Sol major (G dur)

mi minor (e moll)

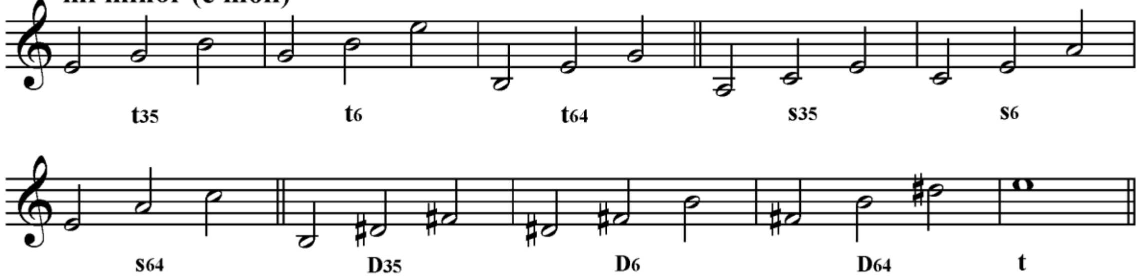

Re major (D dur)

si minor (h moll)

Lya major (A dur)

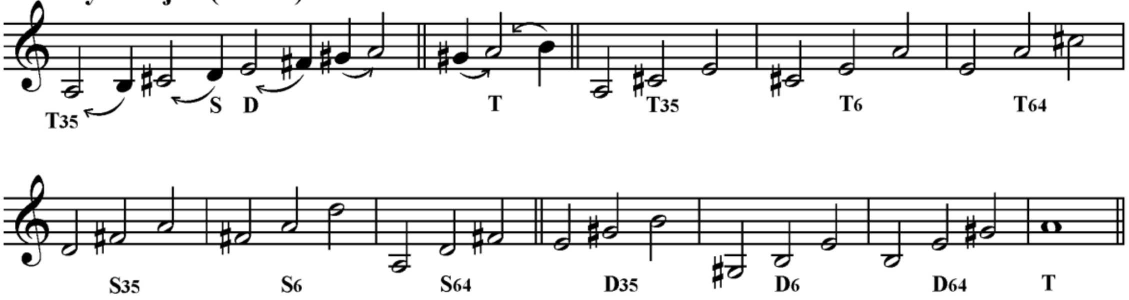

fa♯minor (fis moll)

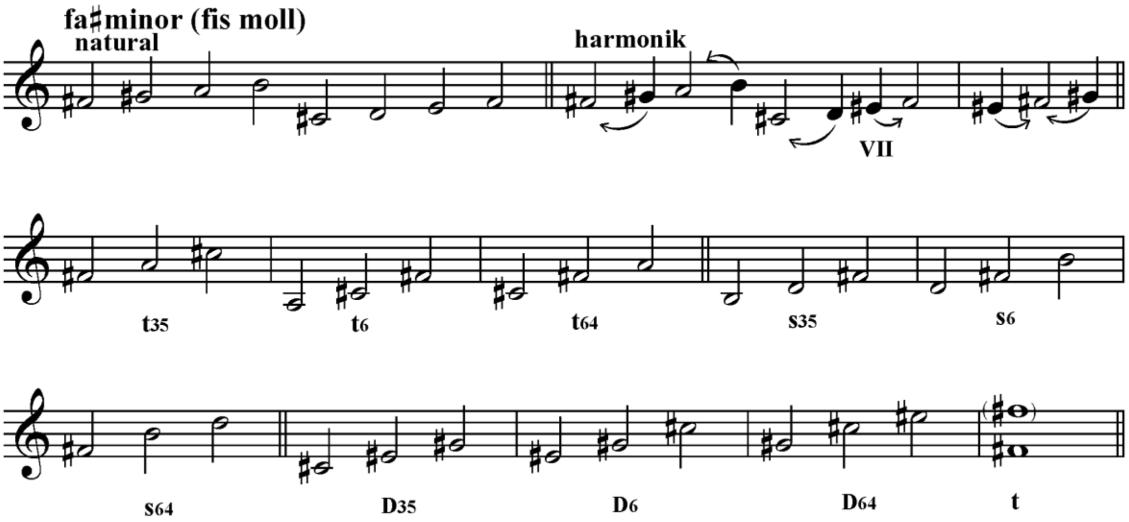

melodik

Fa major (F dur)

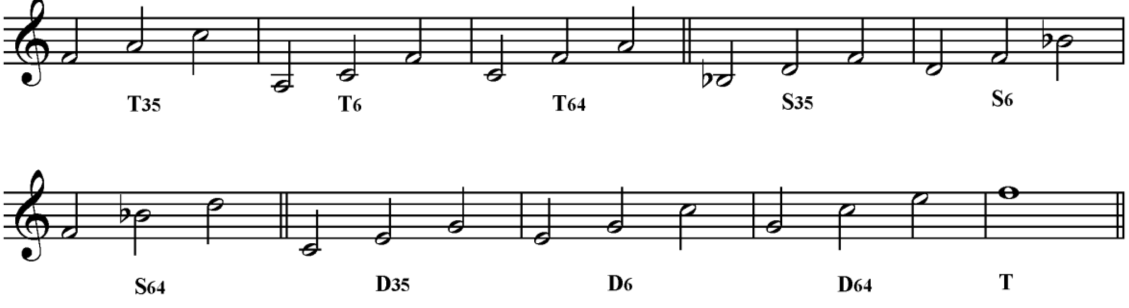

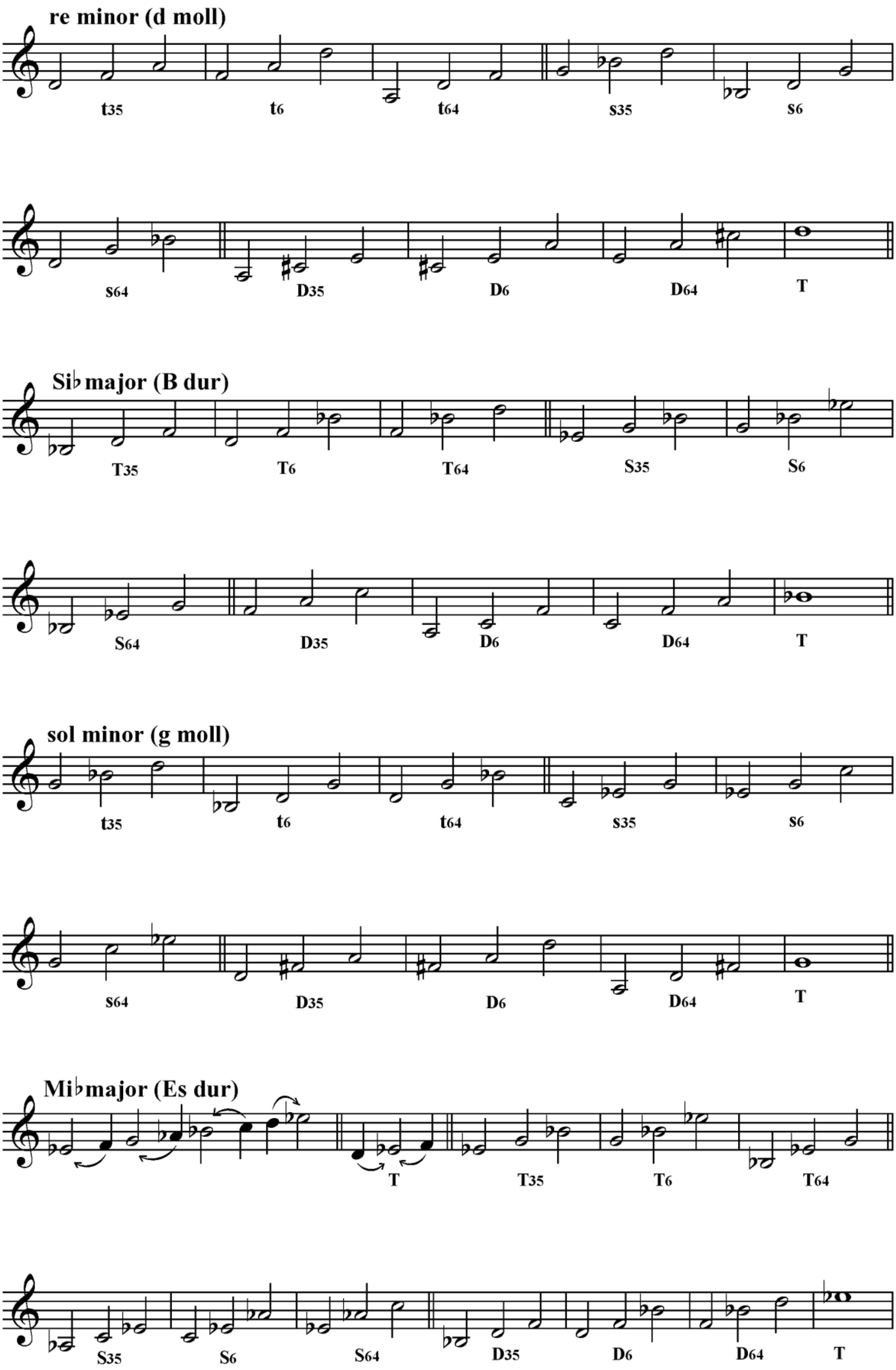
re minor (d moll)
t35 t6 t64 s35 s6
s64 D35 D6 D64 T
Si♭ major (B dur)
T35 T6 T64 S35 S6
S64 D35 D6 D64 T
sol minor (g moll)
t35 t6 t64 s35 s6
s64 D35 D6 D64 T
Mi♭ major (Es dur)
T T35 T6 T64
S35 S6 S64 D35 D6 D64 T

do minor (c moll)

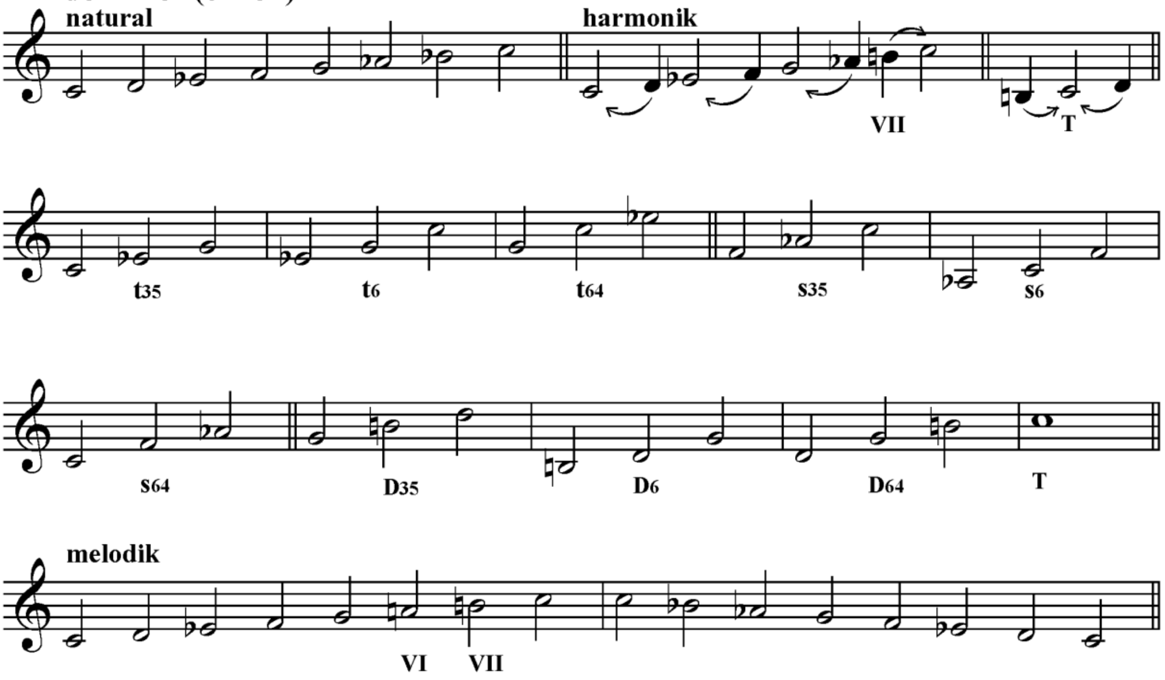

"lya"-Şüştər ladının səsqatarı:

Kadanslar:

"do"-Çahargah ladının səsqatarı:

Tam kadanslar:

Yarım kadanslar:

Natural major və harmonik minor tonallıqlarında interval zəncirlərinin oxunması

g moll:
d)
5↑ 2↑ 3↓ 5↑ 7↓ 3↑ 2↓ 6↑
e)
6↑ 2↓ 3↑ 6↓ 7↑ 8↓ 6↑ 2↓ 4↑
f)
4↑ 2↓ 6↑ 2↓ 7↓ 5↑ 3↑ 2↑
D dur:
a)
3↑ 2↓ 4↑ 3↑ 2↑
b)
3↓ 6↑ 2↓ 4↓ 3↑ 2↓
c)
2↓ 6↑ 4↑ 3↓ 2↓ 4↓ 6↑ 2↑
d moll:
d)
5↑ 2↑ 3↓ 5↑ 7↑ 3↑ 2↓ 6↑
e)
6↑ 2↓ 3↑ 6↓ 7↑ 8↓ 6↑ 2↓ 4↑
f)
4↑ 2↓ 6↑ 2↓ 7↓ 5↑ 3↑ 2↑

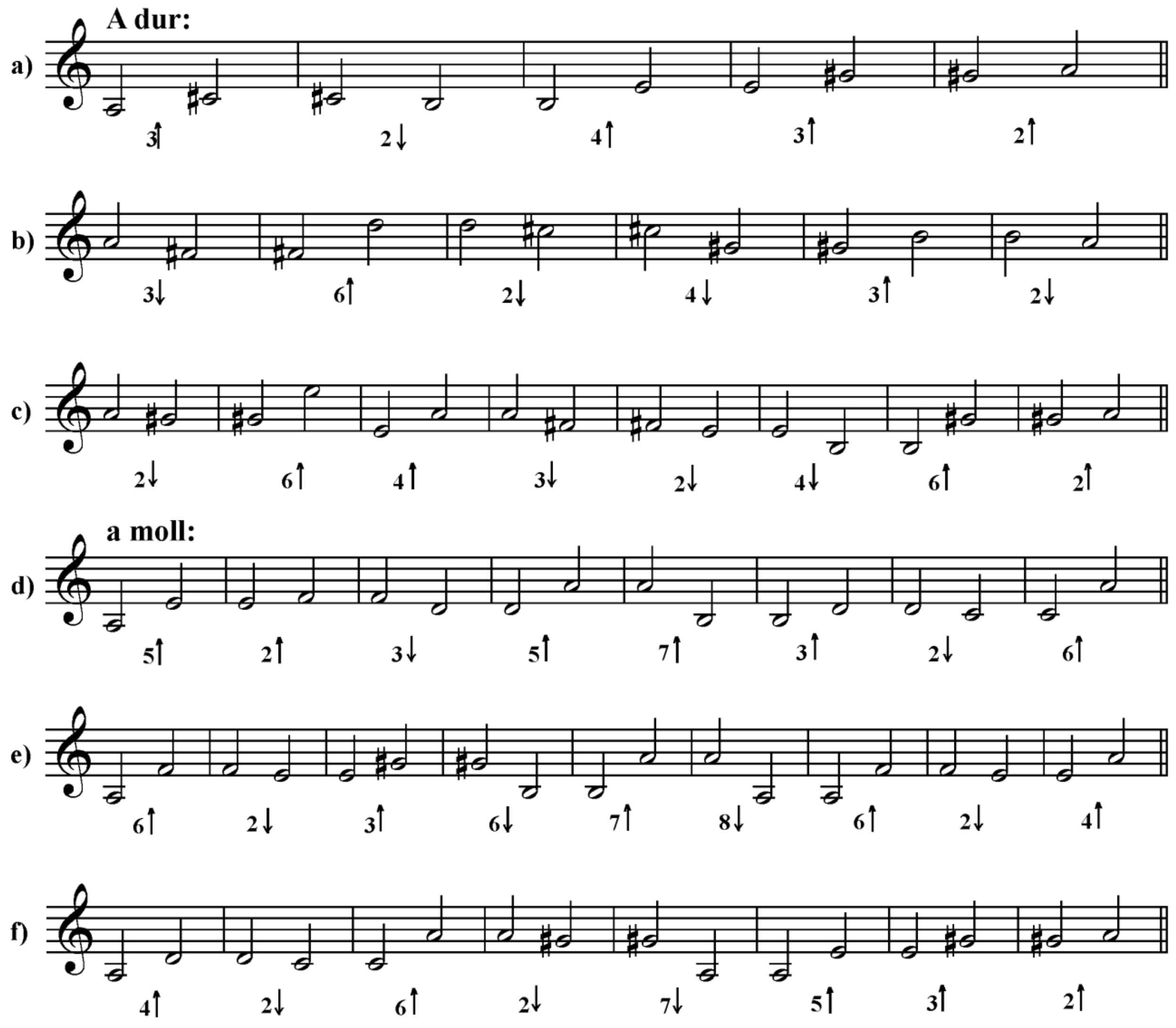
A dur:
a) 3↑ 2↓ 4↑ 3↑ 2↑
b) 3↓ 6↑ 2↓ 4↓ 3↑ 2↓
c) 2↓ 6↑ 4↑ 3↓ 2↓ 4↓ 6↑ 2↑
a moll:
d) 5↑ 2↑ 3↓ 5↑ 7↑ 3↑ 2↓ 6↑
e) 6↑ 2↓ 3↑ 6↓ 7↑ 8↓ 6↑ 2↓ 4↑
f) 4↑ 2↓ 6↑ 2↓ 7↓ 5↑ 3↑ 2↑

IV s i n i f

Mi major, Lya-bemol major, do-diyez minor, fa minor tonallıqları. "Bayatı-Şiraz" və "Humayun" ladları. Punktir ritm, çərək not nöqtə ilə və iki onaltılıq; dəyişkən lad.

126 Moderato — S.İbrahimova. "Laylay" (Rast)

127 Moderato — F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Bayatı-Şiraz)

128 Moderato — A.Varlamov. "Dağ zirvələri"

129 **Allegretto** **Çex xalq mahnısı**

130 **Allegro** **A.Rzayeva. "Pioner düşərgəmiz" (Şur)**

131 **Allegro** **V.A.Motsart. "Balaca toxucu"**

132 **Moderato** **Ə.Bədəlbəyli. Mahnı (Humayun)**

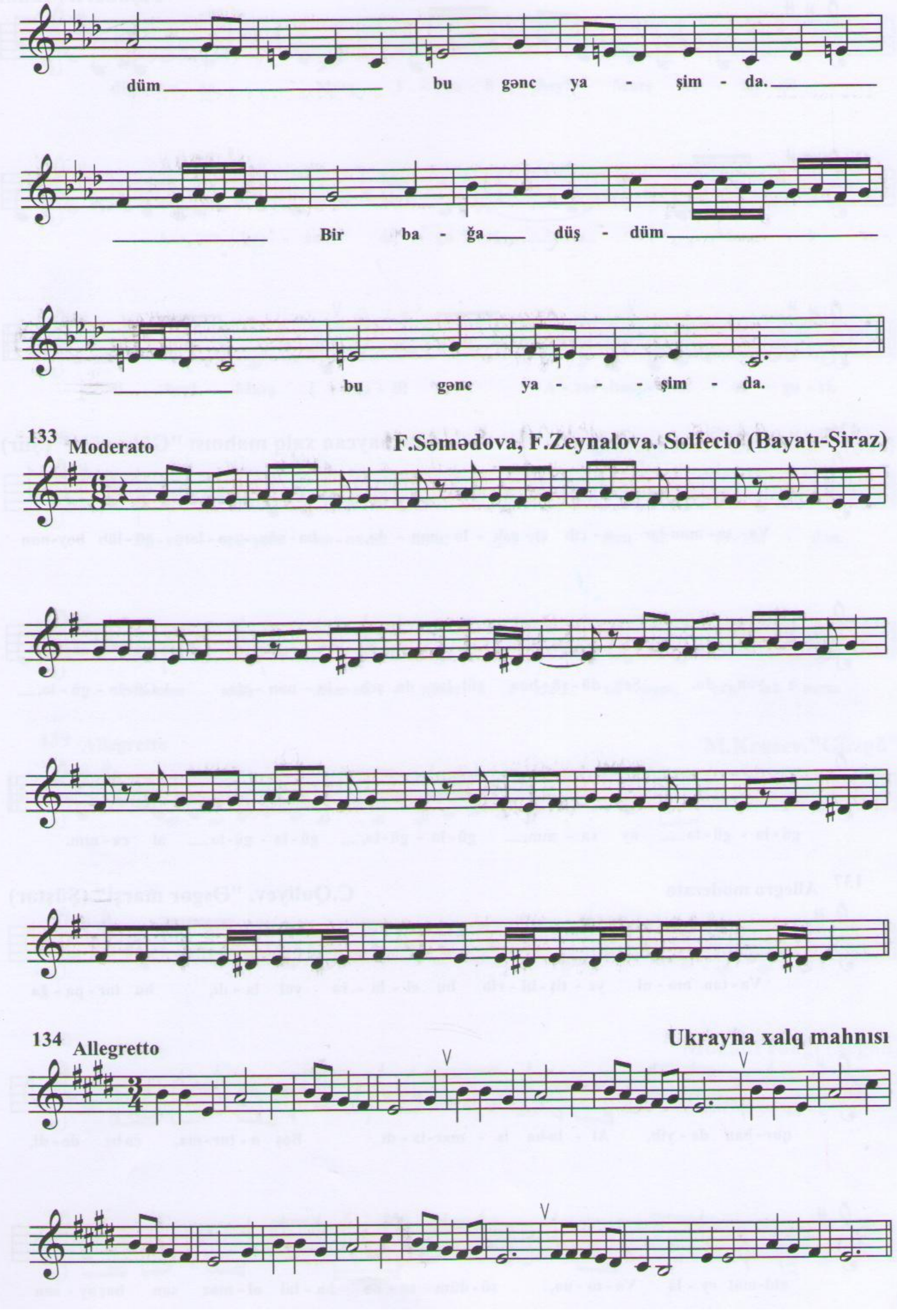
düm bu gənc ya - şim - da.
Bir ba - ğa düş - düm
bu gənc ya - - şim - da.
133 Moderato
F.Səmədova, F.Zeynalova. Solfecio (Bayatı-Şiraz)
134 Allegretto
Ukrayna xalq mahnısı

135 **Moderato** **F.Şubert. Mahnı**

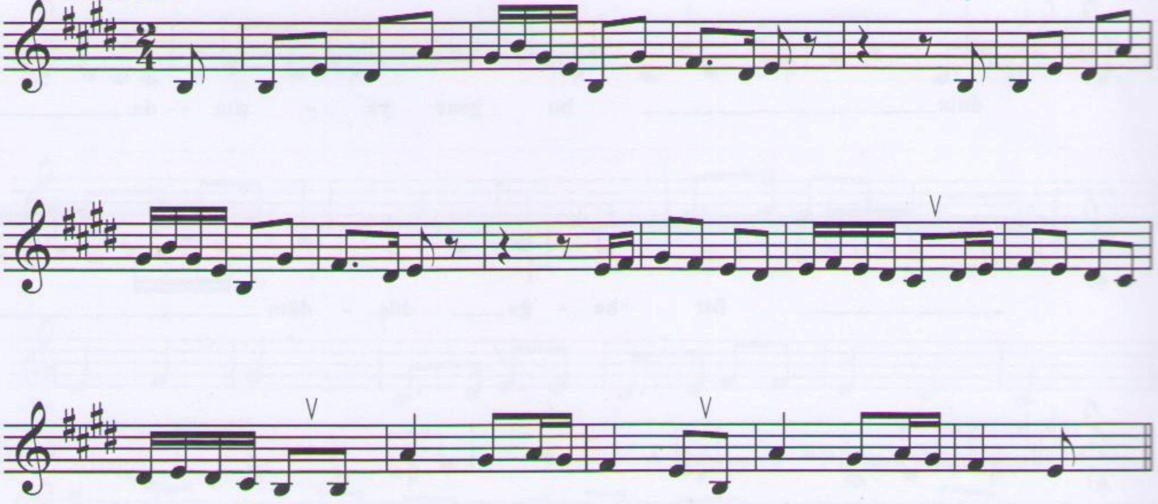

136 **Allegretto** **Azərbaycan xalq mahnısı "Gülə-gülə" (Şur)**

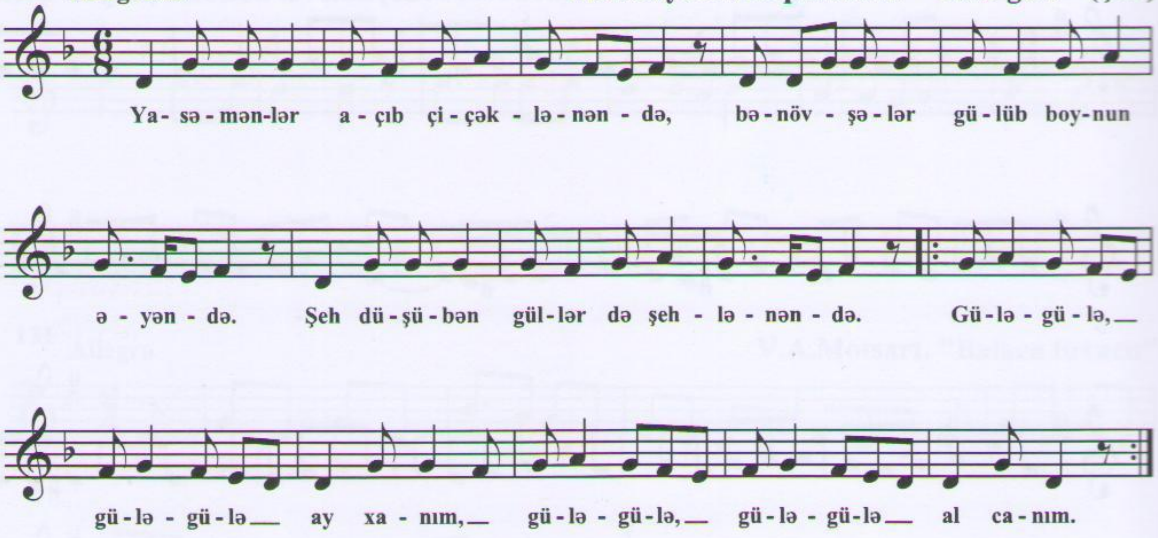

137 **Allegro moderato** **C.Quliyev. "Əsgər marşi" (Şüştər)**

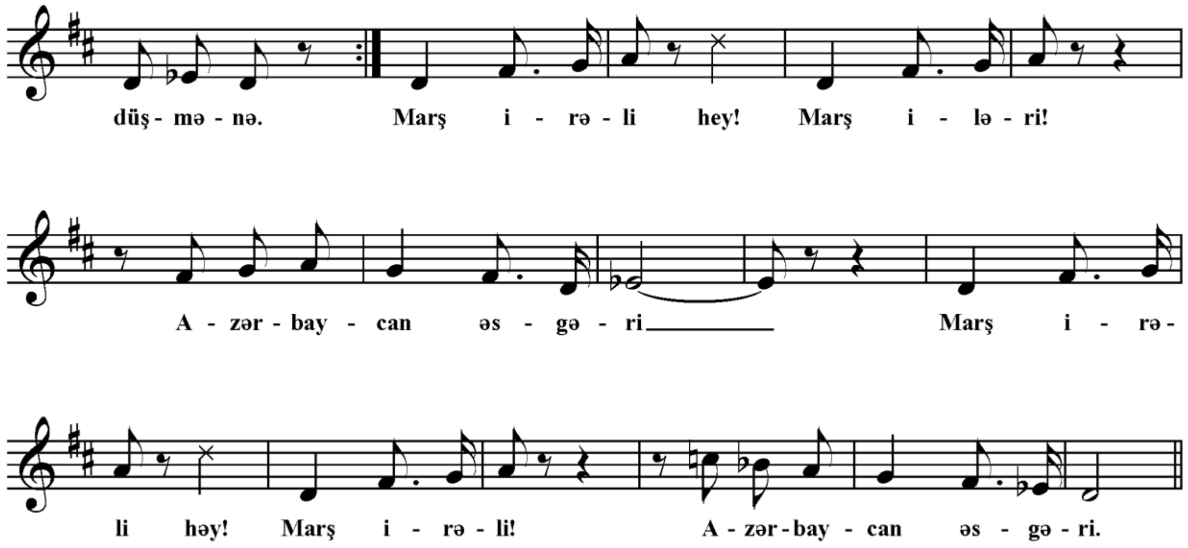

138 **Andante** **O.Zülfüqarov. "Can nənə" (Şur)**

139 **Allegretto** **M.Krasev."Güzgü"**

140 **Moderato** **Müxalif rəngi (Segah)**

141 **Moderato** **A.Korelli. "Melodiya"**

142 **Moderato** **Humayun dəramədi**

143 **Moderato** **A.Rzayeva. "Kukla" (Şur)**

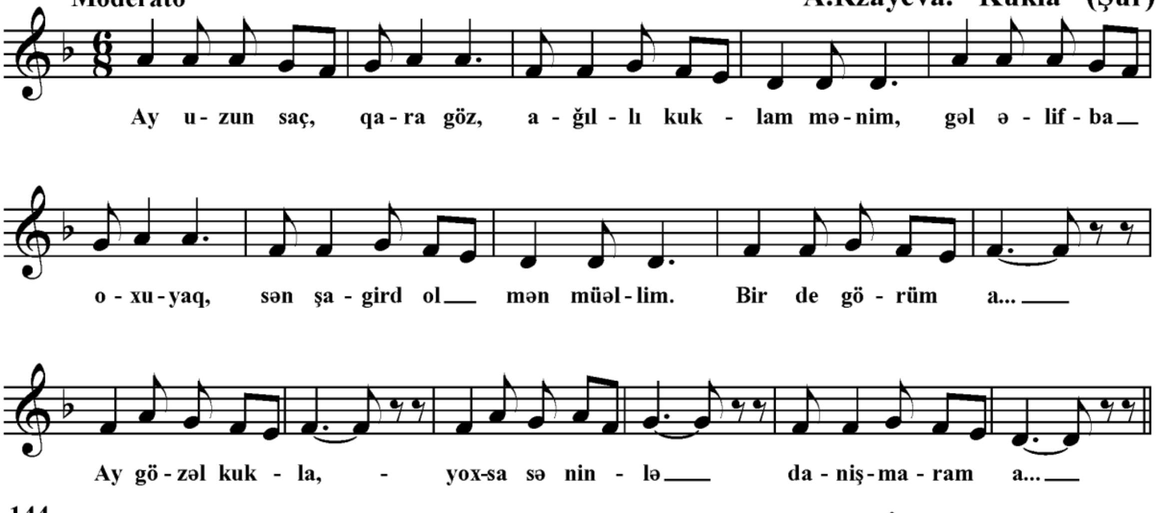

144 **Moderato** **M.İ.Qlinka. "Torağay"**

145 **Allegretto** **V.Qerçik. "Çay qırağında"**

146 **Allegro moderato** **Azərbaycan xalq mahnısı "Qubanın ağ alması" (Bayatı-Şiraz)**

147 **Moderato** **M.Qlinka. "Ruslan və Lyudmila"**

148 **Allegretto** **Polyak rəqsi "Krakovyak"**

149 **Moderato** **Azərbaycan xalq mahnısi "Ay dilbər" (Rast)**

150 **Allegretto** **İraq rəngi (Rast)**

151 **Allegro gracioso** — **F.Əmirov. "Bip-bipin mahnısı" (Rast)**

152 **A la marcia** — **Azərbaycan xalq mahnısı "Yar gəlir" (Rast)**

153 **Moderato** — **P.Çaykovski. "Şirin röya"**

154 **Adagio** — **H.Lemoine. Solfege**

155 **Moderato** **İ.Dunayevski. "Laylay"**

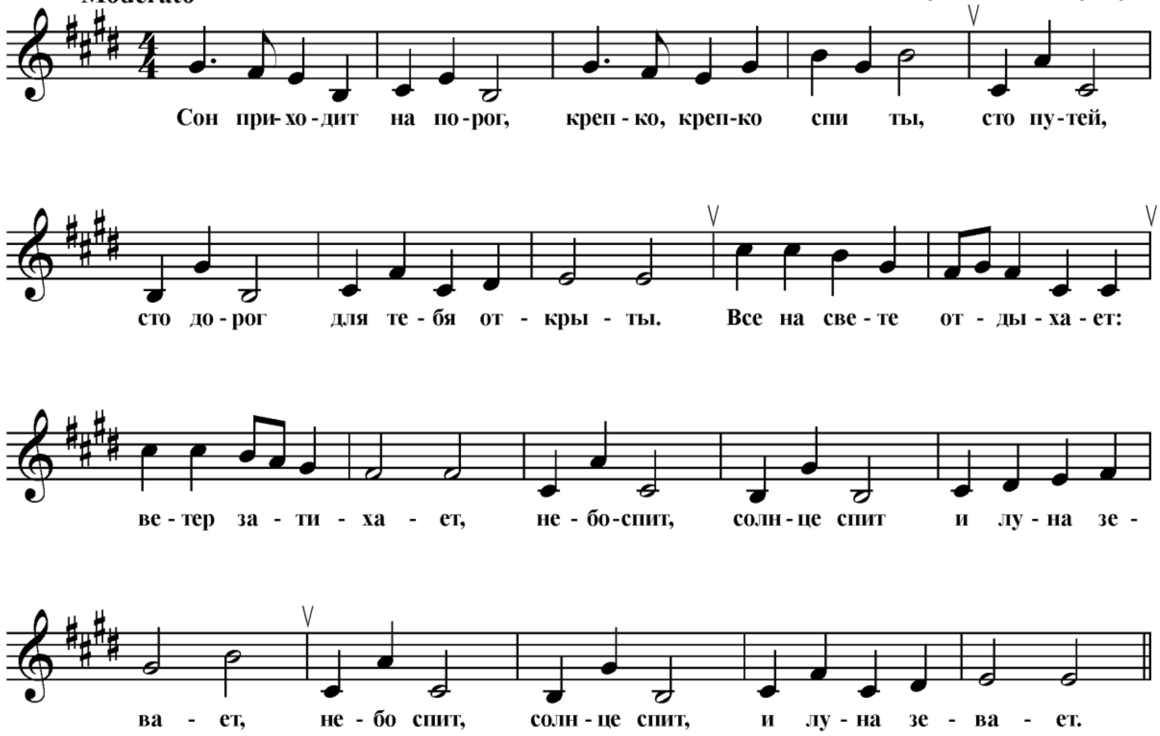

156 **Allegretto** **Azərbaycan xalq mahnısı "Almanı atdım xarala" (Rast)**

157 **Allegro** **M.Qlinka. "Ruslan və Lyudmila"**

158 **Lento ma non troppo** **F.Şopen. Etüd**

159 **Moderato** **Mahur təsnifi (Rast)**

160 **Allegro** **Rus xalq mahnısı**

161 Tempo di marcia — **Azərbaycan xalq mahnısı "Qalanın dibində" (Bayatı-Şiraz)**

162 Allegretto — **T.Quliyev. "Bizim bağ" (Baytı-Şiraz)**

163 Allegretto — **D.Şostakoviç. "Şarmanka"**

164 Andante — **Ü.Hacıbəyli. "Əsli və Kərəm" (Şur)**

165 **Allegretto** **Uşaq mahnısı "Quş"**

166 **Moderato** **J.Rodolphe. Solfege**

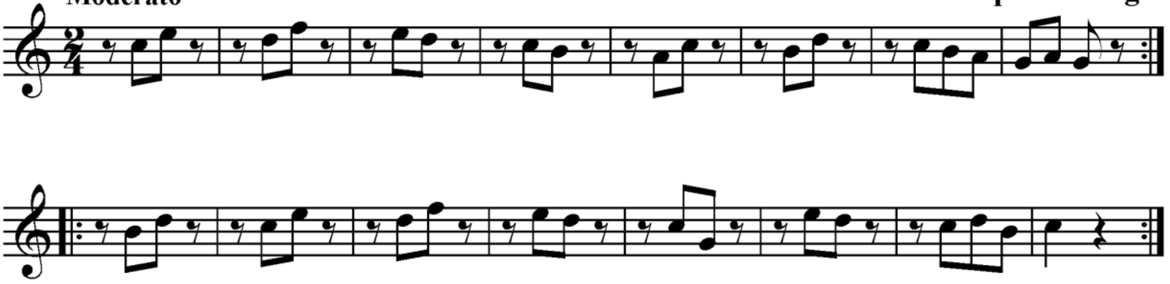

167 **Moderato** **Şur dəramədi**

168 **Andantino** **Azərbaycan xalq mahnısı "Qaşın arasında xalın" (Segah)**

169 **Allegretto** **Azərbaycan xalq mahnısı "Ahu kimi" (Rast)**

170 **Allegretto** **Rus xalq mahnısı**

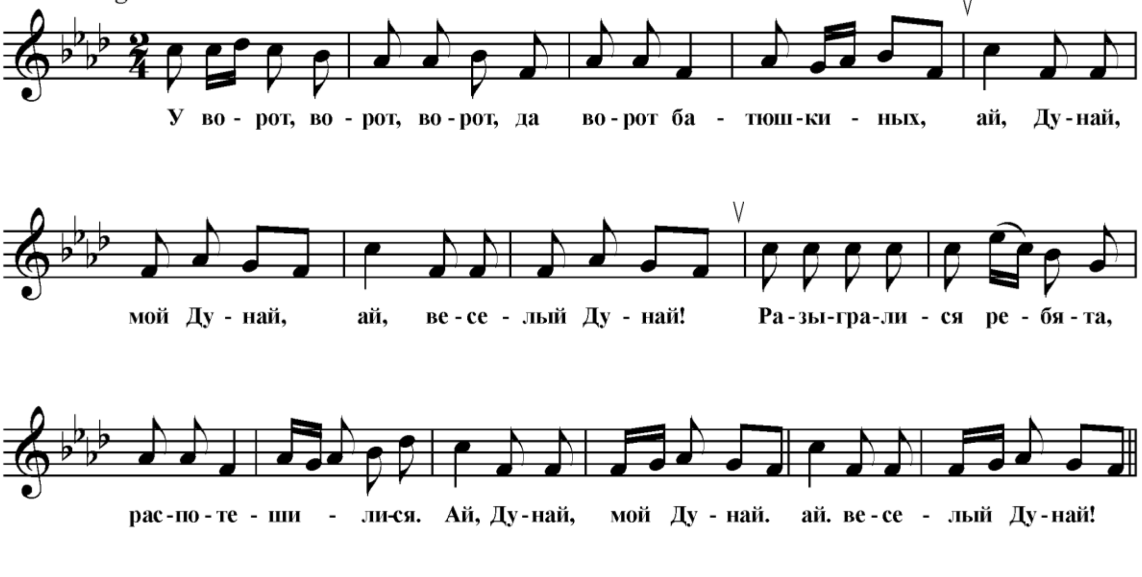

171 **Allegro con moto** **Mahur təsnifi (Rast)**

172 **Moderato** **Azərbaycan xalq mahnısı "Yadıma sən düşəndə" (Şur)**

173 **Moderato** **Slovak xalq mahnısı**

174 **Allegretto** **Fransız xalq mahnısı**

175 **Moderato** **V.A.Motsart. "Laylay"**

176 **Moderato** **Azərbaycan xalq mahnısı "Gəlirəm,qedirəm" (Rast)**

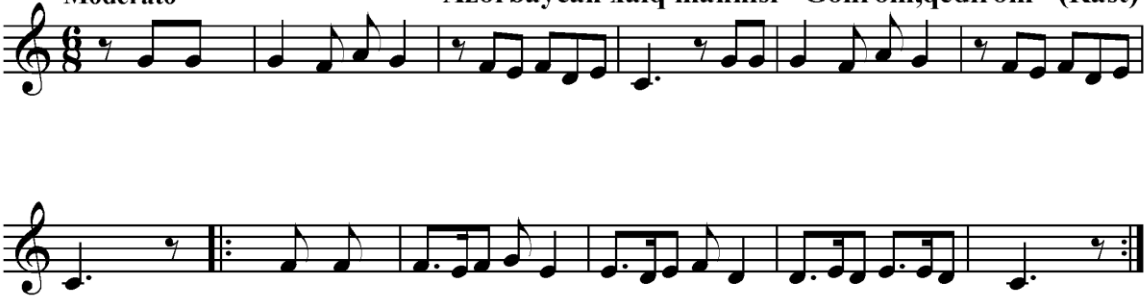

177 **Allegro** **İ.S.Bax. "Qavot"**

178 **Moderato** **Azərbaycan xalq mahnısı "Gözəl" (Segah)**

179 **Andante** **J.Rodolphe. Solfege**

V o k a l - i n t o n a s i y a ç a l ı ş m a l a r ı

Natural major və harmonik minorda əsk VII35 və D7 həlli ilə oxunması

Mi major (E dur)

do♯ minor (cis moll)

Lya♭ major (As dur)

fa minor (f moll)
natural
t s D
harmonik
VII
art 2
t35 t6 t64 s35 s6 s64
D35 D6 D64 t əskVII35 t3 D7 t3
melodik
VI VII
Do major (C dur)
əskVII35 T3 D7 T3
lya minor (a moll)
əskVII35 t3 D7 t3
Sol major (G dur)
əskVII35 T3 D7 T3
mi minor (e moll)
əskVII35 t3 D7 t3
Re major (D dur)
əskVII35 T3 D7 T3
si minor (h moll)
əskVII35 t3 D7 t3
Lya major (A dur)
əskVII35 T3 D7 T3
fa♯ minor (fis moll)
əskVII35 t3 D7 t3
Fa major (F dur)
əskVII35 T3 D7 T3
re minor (d moll)
əskVII35 t3 D7 t3
Si♭ major (B dur)
əskVII35 T3 D7 T3
sol minor (g moll)
əskVII35 t3 D7 t3
Mi♭ major (Es dur)
əskVII35 T3 D7 T3
do minor (c moll)
əskVII35 t3 D7 t3

Səslərdən D7-un oxunması

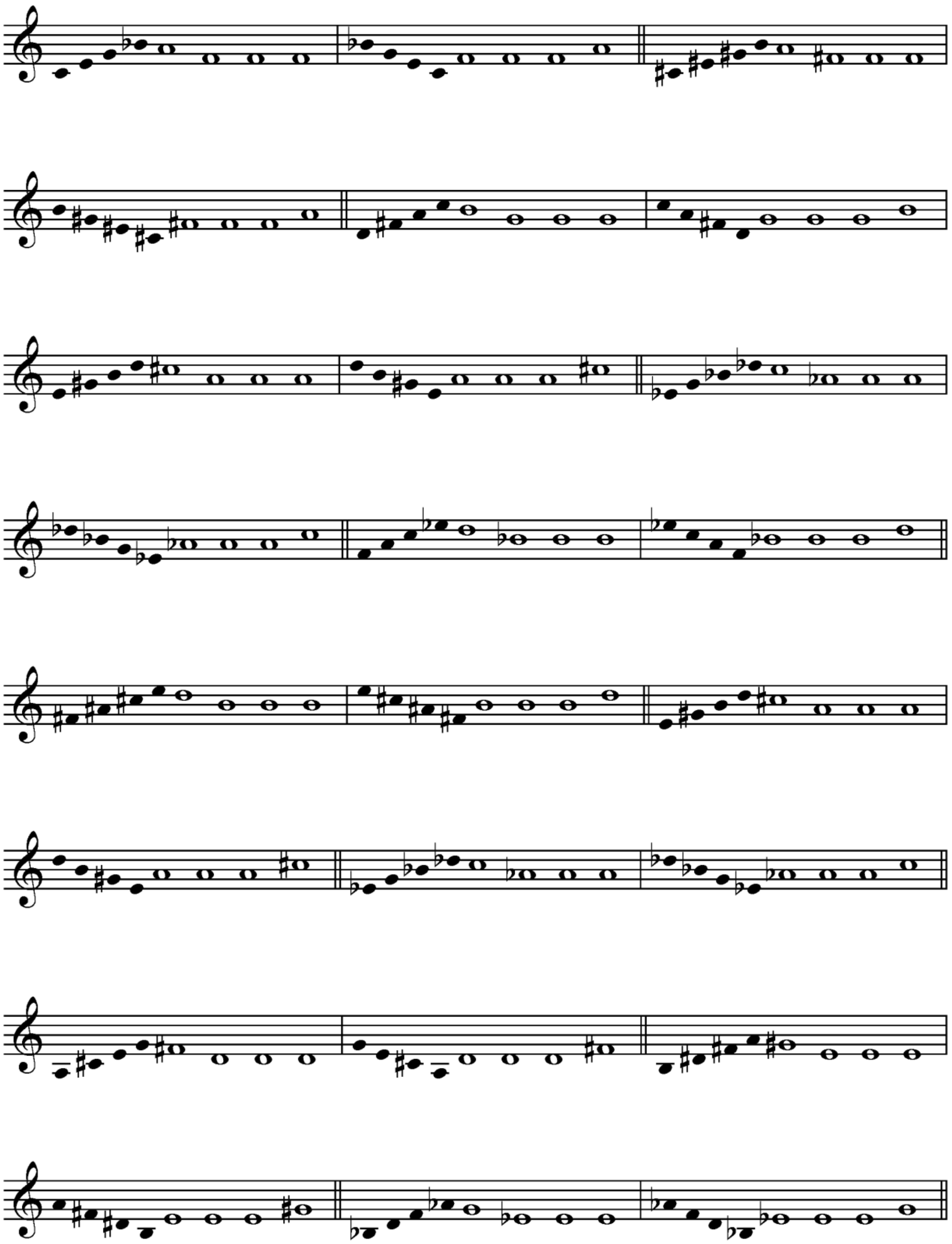

Səslərdən major və minor üçsəsliklərin, sekstakkorların və kvartsekstakkordların ↑və↓ oxunması

Natural major və harmonik minorda üçtonların oxunması

"do"-Bayatı-Şiraz ladının səsqatarı:

Tam kadanslar:

Yarım kadanslar:

Humayun ladının səsqatarı:

Notoqrafiya

1. Hacıbəyli Ü. Azərbaycan xalq musiqisinin əsasları - musiqi məktəbləri üçün adaptasiya olunmuş dəsr vəsaiti. Tərtibçi - Tərlan Seyidov, Bakı, 2010
2. Bakıxanov Ə. Azərbaycan ritmik muğamları. Azərnəşr, Bakı, 1984
3. Bakıxanova Z, Hüseynova G. “Solfecio” - Azərbaycan xalq və professional musiqi nümunələri əsasında. “İşıq”, 1988
4. Burşteyn G. İkisəsli solfecio. Bakı, 1960
5. Davıdova Y. Solfecio. V sinif. Moskva, 1981
6. Kalmıkov B., Fridkin G. Solfecio. I hissə, Moskva, 1987
7. Kotikova N. Solfecio. V-VII siniflər, Leningrad, 1983
8. Konkone J. “50 leçons de chant”- Edition Peters, Leypziq, 1951
9. Lavignac A. “Des solfeces” – Paris, Volume 1^a, 2^a
10. Mansurov E. Azərbaycan dəraməd və rəngləri. Bakı, 1984
11. Nəsirbəyov M. “Musiqi təlimi”. Bakı, 1976
12. Ostrovski A. “Учебник сольфеджио”. Leninqrad, III buraxılış-1974; IV buraxılış -1978
13. Ostrovski A, Solovyov S., Şokin V. Solfecio. II buraxılış, Moskva, 1964
14. Rüstəmov S. Azərbaycan xalq mahnıları. Azərnəşr, 1967
15. Rüstəmov S. Azərbaycan xalq rəngləri. Azərnəşr. 1-ci dəftər-1954, 2-ci dəftər - 1956
16. Rüstəmov S., Əmirov F., Quliyev T. Azərbaycan xalq mahnıları-tərtibçi- Bülbül; Bakı, “İşıq”, I cild - 1981; II cild-1982
17. Səmədova F., Zeynalova F. Azərbaycan ladları əsasında Solfecio. Bakı, 1997
18. Flis V., Yakubyak X. Solfedjio. VI sinif. Kiyev, 1988
19. Zöhrabov R. “Azərbaycan təsnifləri”. Moskva, 1983

Əsərlərin göstəricisi

Azərbaycan xalq mahnısı “Ahu kimi”, 73
Azərbaycan xalq mahnısı “Almanı atdım xarala”, 69
Azərbaycan xalq mahnısı “Ay dilbər”, 67
Azərbaycan xalq mahnısı “Gəlirəm, gedirəm”, 75
Azərbaycan xalq mahnısı “Gözəl”, 76
Azərbaycan xalq mahnısı “Gülə-gülə”, 63
Azərbaycan xalq mahnısı “Qalanın dibində”, 71
Azərbaycan xalq mahnısı “Qaşın arasında xalın”, 73
Azərbaycan xalq mahnısı “Qubanın ağ alması”, 66
Azərbaycan xalq mahnısı “Yadıma sən düşəndə”, 74
Azərbaycan xalq mahnısı “Yar gəlir”, 68
Bax İ.S. “Qavot”, 75
Bədəlbəyli Ə. Mahnı, 61
Çaykovski P. “Şirin röya”, 68
Çex xalq mahnısı, 61
Dunayevski İ. “Laylay”, 69
Əmirov F. “Bip-bipin mahnısı”, 68
Fransız xalq mahnısı, 74
Hacıbəyli Ü. “Əsli və Kərəm”, 71
Humayun dəramədi, 65
Ibrahimova S. “Laylay”, 60
İraq rəngi, 67
Korelli A. “Melodiya”, 65
Krasev M. “Güzgü”, 64
Qerçik V. “Çay qırağında”, 66

Qlinka M. “Ruslan və Lyudmila”, 66
Qlinka M. “Ruslan və Lyudmila”, 69
Qlinka M. “Torağay”, 65
Quliyev C. “Əsgər marşı”, 63
Quliyev T. “Bizim bağ”, 71
Lemoine H. Solfege, 68
Mahur təsnifi, 70
Mahur təsnifi, 74
Motsart V. “Balaca toxucu”, 61
Motsart V. “Laylay”, 75
Müxalif rəngi, 64
Polyak rəqsi “Krakovyak”, 67
Rodolpne J. Solfege, 72
Rodolpne J. Solfege, 76
Rus xalq mahnısı, 70
Rus xalq mahnısı, 73
Rzayeva A. “Kukla”, 65
Rzayeva A. “Pioner düşərgəmiz”, 61
Səmədova F., Zeynalova F. Solfecio (Bayatı-Şiraz), 60
Səmədova F., Zeynalova F. Solfecio (Bayatı-Şiraz), 62
Slovak xalq mahnısı, 74
Şopen F.Etüd, 70
Şostakoviç D. “Şarmanka”, 71
Şubert F. Mahnı, 63
Şur dəramədi, 72
Ukrayna xalq mahnısı, 62
Uşaq mahnısı “Quş”, 72
Varlamov A. “Dağ zirvələri”, 60
Zülfüqarov O. “Can nənə”, 64

MÜNDƏRİCAT

Metodik izahat... 3

I SİNİF

Do major, sol major, re major, fa major, si-bemol major tonallıqları, “Rast” ladı. 2/4, ¾, 4/4 ölçüləri, bütöv, yarım, çərək, səkkizlik not uzunluqları və pauzaları, xanəxarici. Yarım not nöqtə ilə, çərək not nöqtə ilə 5

Vokal-intonasiya çalışmaları

Major qammalarının qeyri-sabit, aparıcı səsləri və T_{35} - ilə oxunması 14

Müxtəlif ritm və ölçülərdə qammaların oxunması 15

II SİNİF

Lya minor, mi minor, si minor, sol minor tonallıqları, “Şur” və “Segah” ladları. Onaltılıq not uzunluqları, 3/8, 6/8 ölçüləri 17

Vokal-intonasiya çalışmaları 28

Müxtəlif ritm və ölçülərdə qammaların oxunması 29

Major tonallıqlarında intervalların oxunması 31

Harmonik minor tonallıqlarında intervalların oxunması 34

Səslərdən intervalların oxunması 37

III SİNİF

Lya major, fa-diyez minor, mi-bemol major, do minor tonallıqları, “Şüştər” və “Çahargah” ladları 39

Vokal-intonasiya çalışmaları

Natural major və harmonik minorda əsas üçsəsliklərin dönmələri ilə oxunması 50

Natural major və harmonik minor tonallıqlarında interval zəncirlərinin oxunması 54

IV SİNİF

Mi major. Lya-bemol major, do-diyez minor, fa minor tonallıqları. "Bayatı-Şiraz" və "Hümayun" ladları. Punktir ritm, çərək not nöqtə ilə və iki onaltılıq; dəyişkən lad 57

Vokal-intonasiya çalışmaları

Natural major və harmonik minorda əsk VII_{35} və D_7 həlli ilə oxunması 74

Səslərdən D_7-un oxunması 76

Səslərdən major və minor üçsəsliklərin, sekstakkordların və kvartsekstakkordların ↑ və ↓ oxunması 77

Natural major və harmonik minorda üçtonların oxunması 78

Notoqrafiya.. 80

Əsərlərin göstəricisi 80